

„Pre každý komplexný problém existuje odpoveď, ktorá je jasná, jednoduchá - a zlá.“

H.L. Mencken

Obsah

Čo takto zrušiť povinnú autoškolu
str. 2

Vianočný zážrak, pomaranče
str. 3

Nemecký sen o minimálnom zárobku
str. 4

Potemkinove emisie
str. 6

Opravte si chybu v učebniciach ekonómie
str. 10

Ficov pomýlený cyklus
str. 11

Skutočná vzdelávacia lekcía z Fínska
str. 12

Svet obchádza strašidlo nerovnosti
str. 13

Ako ďalej po štrajku?
str. 14

Nedajme si hotovosť
str. 14

Náhodné vratky plynové
str. 15

Zvyšovanie platov učiteľov nestačí
str. 16

Editorial

Richard Ďurana

Od posledného čísla Market Finesse sa toho u nás (na Slovensku ale aj v INESS) udialo neúrekom. Vezmem to chronologicky. Začiatkom marca sa uskutočnili parlamentné voľby, ku ktorým sme svojou troškou prispeli aj my: naše **hodnotenie ekonomických častí volebných programov** relevantných strán si na stránke www.top20.sk pozreli desaťtisíce ľudí, a prostredníctvom väčšiny mienkotvorných médií sme týmto hodnotením zasiahli takmer každého, kto nežije v jaskyni. Necelý týždeň po voľbách sme v Bratislave zorganizovali ďalší ročník medzinárodnej konferencie **Free Market Road Show**, na ktorú bolo zvedavých 200 divákov. Skvelí medzinárodní a domáci experti sa vo dvoch paneloch venovali témam, ktoré budú v blízkej budúcnosti určujúce ako pre Slovensko, tak aj pre Európu: európskej daňovej harmonizácii, znižovaniu daňovej bázy a presúvaniu ziskov a daňovým rajom; Európe v čase zmien s dôrazom na pracovné miesta a zdieľanej ekonomike. Prezentácie a videá sú dostupné na stránke www.iness.sk/fmrs a stručný report na strane 23. Pozrite si ho, ak chcete vidieť nášho kolegu Roba Chovanculiaka za rečníckym pultom s vrtáčkou v ruke.

Minulý štvrtok bol termínom na podanie daňových priznaní. Tento pamätný deň sme si uctili už v stredu, kedy sa 40 tisícom čitateľom denníka SME do rúk dostal vo forme samostatnej prílohy náš **Účet za služby štátu**, ktorý občanom Slovenska vystavujeme už šiesty rok po sebe.

Minulý týždeň sme svet, resp. jeho androidovej väčšine, sprístupnili novú mobilnú aplikáciu **Tvoja cena štátu**. Tá vám vyráta, koľko platíte odvodov, dane z príjmu, DPH a spotrebných daní práve Vy. Nainštalujte si ju a zistíte, koľko Vy osobne prispievate na školstvo, „vlakty zadarmo“, súdnicstvo, alebo dôchodky. Appku nájdete na Google Play a funguje na Androide 4.2. a vyššom.

Začiatkom roka sme publikovali INESS Policy Note s názvom **Elektrická daň**. Píšeme v nej, že kým vyššie dane bolia hneď, do ceny produktov sa dá schovať všeličo. Napríklad do koncových cien elektriny. Zavádzame v nej aj nový koncept pomyselné elektrickej dane, ktorú sme vyčíslili na takmer 61 eur ročne pre priemernú slovenskú domácnosť. Viac o publikácii sa dočítate na strane 7.

V tomto roku sme tiež publikovali už 2 občasnky „**INESS na tému**“. Prvý bol venovaný **zdieľanej ekonomike**, druhý **duševnému vlastníctvu**. Oba nájdete na našej stránke v sekcii Publikácie.

Vo februári sa témou dní načas stali gastrolístky. Protimonopolný úrad udelil trojmiliónovú pokutu niekoľkým gastrofirmám za vytvorenie kartelovej dohody, objavila sa aj kauza s dodávaním gastrolístkov pre štátne úrady. No a keďže sme takto pred rokom zverejnili INESS Policy Note s názvom Gastrolístky ujedajú zamestnancom z obeda, spojili sme sa s autormi stránky Minúta ekonómie, ktorí s nami pripravili video **Sú gastrolístky podvod na nás všetkých?** To v priebehu pár dní dosiahlo na internete neuveriteľnú sledovanosť cez štvrt milióna videní.

Na záver jedna výzva, žiadosť a prosba v jednom.

Do konca apríla môžete svoje **2 % zo zaplatenej dane** venovať niektorej z viac ako 40 tisíc slovenských neziskoviek. **O vaše 2 % sa uchádza aj INESS**. Ak vám záleží na tom, ako bude vyzeráť táto krajina nielen zajtra, ale aj o pár rokov, podporte nás. Pomôžte nám svojimi 2% znížiť cenu štátu, zefektívniť verejné výdavky a prenechať viac peňazí a iniciatívy súkromnému sektoru.

INESS nie sú len analýzy, príprava reforiem či odporúčania pre hospodársku politiku a komentovanie diania v médiách. INESS je aj viacero vzdelávacích programov pre SŠ a VŠ, medzinárodné i domáce konferencie, kde pozývame inšpiratívnych politikov a expertov, publikovanie vlastných kníh a prekladov cudzojazyčných autorov, či známy projekt Cena štátu, ktorý inšpiruje aj v zahraničí.

Súčasťou príbehu zlepšovania Slovenska môžete byť aj vy.

Predvyplnené tlačivá na poukázanie 2% zo zaplatenej dane pre INESS nájdete na stránke <http://iness.sk/podpora>

Za celý INESS Vám ďakujem,

Richard Ďurana

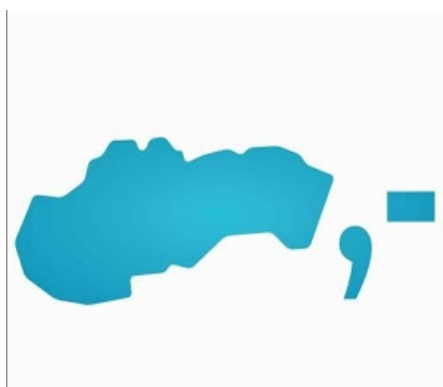
2%

INESS.SK/PODPORA

Nová mobilná aplikácia Tvoja cena štátu

Tvoja cena štátu. Tak sa volá nová aplikácia pre android, ktorá vyráta, koľko platíte odvodov, dane z príjmu, DPH a spotrebných daní. Určí váš deň daňovej slobody, a vyráta, koľko práve vy prispievate na školstvo, súdnictvo, alebo dôchodky. Sťahujte zadarmo, spočítajte to kamarátom pri pive a rodičom po nedeľnom obede. Zn. Vlaky zadarmo neexistujú.

Vyhľadajte na Google Play ako Tvoja cena štátu.

Čo takto zrušiť povinnú autoškolu

Martin Vlachynský

Miesto toho, aby štát zaujímal výsledok, zaujíma ho postup. Stará to bolesť štátnej správy minimálne už od čias káfkovskej c.k. byrokracie. Dôležité je dodržať osnovy, vyplniť formulár, mať normovaný počet pisoárov či získať certifikát. Spojitosť prostriedkov so zamýšľaným cieľom je skúmaná povrchne, ak vôbec, a spätne sa prakticky nevyhodnocuje. Vidíme to vo všetkom možnom - v oblasti hygieny, regulácie živností a samozrejme v školstve.

Pekný príklad prináša nedávny návrh Zákona o jednotnom informačnom systéme v cestnej doprave, ktorý v ostatných mesiacoch prechádza legislatívnym procesom. Ten okrem iného zavádza niekoľko nových pravidiel pre autoškoly. Okrem iného budú autoškoly musieť byť vybavené zariadením, ktoré bude monitorovať účasť študentov na vyučovaní a na jazdách. Je to údajne opatrenie proti „špekulantom“ zo strany majiteľov autoškôl, ktorí po dohode so študentami uberajú z povinného počtu jazd a hodín, čím šetria náklady, čo im umožňuje ponúknuť nižšiu cenu za kurz.

Spomenul som si na svoje kurzy spred mnohých rokov. Skupinka študentov sme s inštruktorom stáli na parkovisku pred prvou jazdou na motorke. Zrazu prišiel nás posledný spoluštudent - resp. priviezol sa. Na vlastnej krosovej „päťstovke“. Pre umocnenie efektu prešiel záverečných 50 metrov na

zadnom kolese a zastal pred inštruktorom. Ten mu len kývol rukou: „Bež domov!“. Už sme ho na jazdách motorkou viac nevideli.

Miesto uťahovania pravidiel a orwellizovaní autoškôl, skúsme sa pohrať s úplne opačnou myšlienkou - zrušením povinných autoškôl. Pre Slováka, zvyknutého žiť pod dohľadom úradníckych tabuliek od úvodného plesnutia doktorom po zadku novorodenca až po úmrtný list, to môže byť šokujúca myšlienka. Ale napríklad vo Veľkej Británii (Severné Írsko má vlastné pravidlá) to tak funguje odjakživa.

Za volant tam môže usadnúť už 17-ročný (v

prípade zníženej mobility je hranica už 16 rokov) vodič, ktorý požiada o tzv. dočasný vodičský preukaz (provisional driving licence). Ten je udelený automaticky, bez absolvovania autoškoly a bez akýchkoľvek skúšok. Šoférovanie s týmto preukazom má viacero

obmedzení, okrem zákazu jazdy po diaľnici je to najmä povinná účasť spolujazdca staršieho 21 rokov s aspoň 3-ročným riadnym vodičským oprávnením (niektoré poisťovne si stanovujú pravidlá ešte nad rámec tohto zákonného limitu).

Takýto „dočasný“ vodič môže následne hocikedy požiadať o vykonanie najskôr teoretickej a potom praktickej skúšky. Po ich úspešnom zložení dostanú vodičský preukaz. Žiadna povinná autoškola v procese.

Britské cesty však nie sú zaliate krvou účastníkov nehôd. Skôr naopak - Spojené kráľovstvo má dvakrát (Eurostat) či dokonca trikrát (WHO) nižšiu úmrtnosť na cestách na obyvateľa ako Slovensko a patrí k najbezpečnejším krajinám na svete, čo sa smrti pri autonehodách týka.

Znamená to, že povolanie inštruktora autoškoly je v Británii neznámy pojem? Omyl - v krajine je 41 000 registrovaných inštruktorov (na Slovensku je cca 350 autoškôl, celkový počet inštruktorov som nevypátral). Spraviť testy na vodičák totiž nie je banalita. Priechodnosť teoretickým testom je cca 50% a praktickým v závislosti od lokality 30-80% (veľké mestá sú ťažšie). Uchádzači sa môžu učiť jazdiť napríklad len s rodičmi, ale tí málokedy majú čas a znalosti naučiť svoje dieťa všetky dopravné situácie, ktoré sa skúšajú na praktickom teste. Anekdotické

dáta hovoria o potrebe 20-60 hodín lekcí v autoškole na úspešné absolvovanie praktickej skúšky.

Vďaka nepovinnosti majú britské autoškoly voľnosť v tvorbe produktov a v snahe ponúknuť lepší produkt ako konkurencia ju aj naplno využívajú - od bežnej výuky, cez zrýchlenú až po kondičné jazdy či „ženskú“ autoškolu.

Dokonca sú v ponuke lekcie šoférovania (na bežných autách, ale v uzavretých areáloch) pre deti už od 10 rokov.

Aj kombináciou lákavých produktov (ktoré 10-ročné dieťa by si nechcelo zašoférovať?), tvrdých testov a trestov (vymáhaniu škody za spôsobené nehody sa v Británii venuje celá armáda právnikov) sa podarilo dosiahnuť

vynikajúce výsledky nehodovosti. Na Slovensku sa to zatiaľ rieši sledovaním, formulármi a povinnými superdrahými trenažermi. A to výchova vodičov je bohužiaľ len špičkou ľadovca, čo sa týka prístupu verejnej správy k prostriedkom a cieľom.

SME, 12.11.2015

Porovnanie

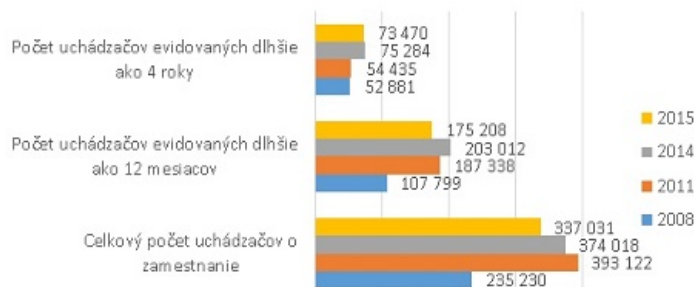
Nezamestnanosť stále bolí, aj keď klesla na úroveň Európskej únie

Ekonomika prudko rastie, ale pracovné miesta pribúdajú pomaly. I napriek zrýchleniu tvorby pracovných miest v poslednom roku, výdatne poháňanej dočasnými eurofondmi, máme o 102-tisíc nezamestnaných viac ako v predkrízovom roku 2008 (počet obyvateľov vo veku 20 až 64 vzrástol len o 1931 ľudí).

Trh práce a vládne opatrenia si, prirodzene, vyberajú tých šikovnejších. Nízko visiace ovocie nie je problém s dotáciami pozbierať, tvrdším orieškom sú práve dlhodobí nezamestnaní. Zavedenie odvodovej odpočítateľnej položky nebolo technicky zvládnuté, využíva ho minimum zamestnávateľov. Pred

ďalšou vládou bude opäť stáť úloha, ako znížiť odvodové zaťaženie práce. Bez jej zlacnenia (vrátane obmedzenia vplyvov minimálnej mzdy) a bez obmedzenia regulácií aj Zákon-

Vývoj počtu uchádzačov o zamestnanie (údaje za november daného roka)

níka práce bude počet dlhodobí nezamestnaní klesať veľmi pomaly.

Vianočný zázrak, pomaranče

Róbert Chovanculiak

Každým dňom je vonku menej svetla a väčšia zima. Už napadol aj prvý sneh. Doma sa varí, pečie a chystá štedrovečerný stôl. Mama vytiahne pomaranče. Všetky čerstvé a dozreté. Ako je to možné? Veď nie je dosť svetla a zem je už dávno zamrznutá. Ako sa sem dostali? Kto to celé naplánoval a zariadil? Toto sú pravdepodobne otázky, ktoré sa nespýtate vašej mamy, keď položí misu s ovocím na stôl. Ale mali by ste! Tie najväčšie zázraky sú často ukryté v tom, čo dnes považujeme za samozrejmé.

Pomaranče však neboli vždy samozrejmosťou. Stačí sa spýtať vašich rodičov. Navyše v dobách minulého režimu ste našli na vyššie položené otázky pomerne priamočiaru odpoveď. Existovali totiž súdruhovia priamo zodpovední za oblasť pestovania ovocia a súdruhovia priamo zodpovední za plánovanie, dovoz a umiestnenie aj našich pomarančov. Paradoxne však to, že ste dostali priamu odpoveď a existovali komisie a ľudia zodpovední za plánovanie spôsobilo, že tých pomarančov ste na štedrovečernom stole moc nenašli.

Nikto nevie vypestovať pomaranč

Dnes na vyššie položené otázky nenájdete priamu odpoveď. Pomaranče sa pestujú po celom svete. Ten váš môže byť kľúčne z Brazílie, Floridy, Kalifornie, Mexika, Pakistanu, Číny, Indie, Iránu, Egypta, Turecka, či teoreticky z holandských skleníkov. A kto ich vypestovanie a transport naplánoval a reali-

zoval? Doslova milióny ľudí spolupracovalo, aby sa pomaranč objavil na vašom stole. V prvom rade ste potrebovali semenka. Na ich produkciu sa špecializuje po svete množstvo spoločností. Potom potrebujete zamestnancov s náradím a špeciálnymi traso-kombajnami, ktoré pomáhajú pri zbere. Ďalej potrebujete lode, kontajnery a špeciálnu skladovaciu technológiu. Následne centrálny sklad a nakoniec malé miestne potraviny, kde vaša mama spraví štedrovečerný nákup.

Ak však chcete spoznať skutočnú odpoveď, musíte ešte každú túto činnosť rozmeniť na drobné. Kto vyrába mechanické pásy v spoločnostiach na výrobu semienok; kto vyrába stroje, ktorými sa vyrábajú stroje pre zamestnancov a kto zostrojil ten šialený traso-kombajn; odkiaľ je oceľ použitá na lodiach a kontajneroch; kto najal výskumníkov na vytvorenie skladovacích technológií a zabezpečil prepravu medzi rôznymi kontinentmi? A na záver kto zabezpečil, že 24. decembra budú otvorené miestne potraviny, kde bude čakať usmiata predavačka? Toto sú všetky otázky, na ktoré potrebujete poznať odpoveď, aby ste dokázali vysvetliť vianočný zázrak – pomaranče na štedrovečernom stole v decembri.

Jedno možné vysvetlenie je, že máte oveľa, oveľa viac kamarátov ako ste si doteraz mysleli. Možno všetci títo ľudia mysleli na vás a na váš štedrovečerný stôl, keď robili svoj robotu. Jednoducho im ležalo na srdci, aby ste po hektickom týždni zažili rodinnú poho-

du aj s tuctom pomarančov. Alebo to bolo celé inak a koordináciu týchto miliónov ľudí zabezpečilo Oddelenie ústredného orgánu pre pomaranče. To naplánovalo každý jeden úkon, každého zamestnanca a prístroja zapojeného do pestovania vášho pomaranča od semienka až po váš štedrovečerný stôl.

Musím vás však sklamať. Aj napriek vášmu veľkému počtu priateľov na facebooku je prvá možnosť nepravdepodobná. Nikto nepozná toľko ľudí, aby mu vypestovali a dopravili pomaranč na 24. decembra. Rovnako druhá možnosť sa nezdá byť moc realistická. Spomínaní súdruhovia z minulého režimu sa o niečo také snažili a tie pomaranče sa na štedrovečerný stôl jednoducho nedostali.

Čo má spoločné ropa, pomaranč a sv. Valentin?

Je tu však aj tretia možnosť. Neintuitívna a voľným okom ťažko pozorovateľná. Celý tento orchester miliónov činnosti diriguje niečo, čo ekonómovia nazývajú neviditeľná ruka trhu. Inak povedané, nikto z tých miliónov ľudí, ktorí pomohli naservírovať pomaranč na váš stôl vás nepoznal a nie to sa ešte zaujímal o vaše potreby a nikto z týchto miliónov ľudí nebol v pozícii vedúceho, nikto to celé neriadil. Jednoducho každý sledoval svoj vlastný záujem za prítomnosti určitých inštitucionálnych podmienok.

Predovšetkým rešpektovania zmluvných vzťahov, t.j. nadbytok a nedostatok sa rieši predajom a kúpou, a nie násilím a kradnu-

tím. Výsledkom sú ceny a cenová štruktúra, ktorá usmerňuje aktivitu miliónov ľudí bez toho, aby si toho vôbec boli vedomí. Ak chceme pochopiť, ako sa dostal pomaranč až na váš stôl a zodpovedať vyššie položené otázky, musíme sa pozrieť bližšie na fungovanie tejto cenovej koordinácie bez koordinátora.

Predstavte si, že v novembri zdrazela ropa, lebo v Číne sa milióny nových zákazníkom dostali k automobilom. Táto zmena ceny vyslala signál naprieč ekonomikou a nenávratne pozmenila štruktúru výroby a spotreby. Dotkla sa dokonca aj pomarančov. Dovtedy pestované pomaranče v holandských skleníkoch sa kvôli vysokej spotrebe energie stali nepredajné. To mierne zvýšilo výnosnosť pomarančového priemyslu, na ktorý zareagovali farmári z Brazílie, kde na proces zrenia nevyužívajú ropu, ale slnečné lúče. Uvoľnené kapacity v holandskom pomarančovom priemysle sa presunuli do iných oblastí, pre-

dovšetkým pestovania tulipánov. Tie sa tak stanú relatívne lacnejšie ako po minulé roky a o 4 mesiace neskôr na sv. Valentína dostane svoj tulipán viac žien, ako keby sa v Číne nezačalo viac jazdiť.

Žiadny plánovač by nikdy nedokázal odhadnúť a naplánovať všetky reakcie na viac automobilov v Číne. A je ich určite oveľa viac ako väčšia produkcia tulipánov v Holandsku, viac zasadených pomarančovníkov v Brazílii a zmena spotrebiteľského správania sa 14. februára. Ani milióny ľudí, ktorí zmenili svoju prácu, podnikanie, či nákup netušia, prečo tak spravili. Napriek tomu výsledkom ich autonómneho a decentralizovaného rozhodovania je harmónia plánov a koordinácia činnosti miliónov ľudí, ktorí využili svoje vedomosti o tom, ako najlepšie zareagovať na zmeny cien. A tento systém funguje napriek tomu, že aj v súčasnosti existuje skupina súdruhov, ktorí radi vedome zasahujú do

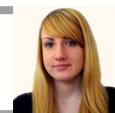
jeho fungovania. Akékoľvek dovozy čerstvej zeleniny a ovocia do EÚ prechádzajú sítom zložitých ciel a taríf, ktoré ich predražujú a skresľujú signalizačnú úlohu cien.

Teda odpoveď na otázku odkiaľ sa na vašom stole vzali pomaranče a koľko stáli je závislá okrem iného aj od toho, či si niekto pred tými mesiacmi pred tým nejaký Tomáš v Číne kúpil nové auto alebo nie. Trhová ekonomika je tak neuveriteľne komplexne prepojený systém. A pritom nikto nie je zodpovedný za jej plánovanie a riadenie, resp. presnejšie povedané každý je. Každý svojím vlastným rozhodnutím založenom na sledovaní relatívnych cien a sledovaní svojho vlastného záujmu prispieva k tomu, že dostávame maximálnu možnú hodnotu z obmedzených zdrojov. V tomto prípade pomaranč na štedrovečerný stôl. A to je ten pravý vianočný zázrak.

iness.sk, 4.1.2016

Nemecký sen o minimálnom zárobku

Monika Olejárová

Od januára 2015 platí v Nemecku minimálna hodinová mzda 8,50 eur. Plošná mzdová podlaha, ktorá bola po dlhých rokoch výnimkami prijatá aj pravicovou časťou vlády, je aj takmer po roku od zavedenia, stále diskutovanou témou v krajine. Ako sa ekonomika vysporiadala s touto zmenou a aký vplyv má prílev migrantov na ďalšie politické rozhodnutia v tejto oblasti?

Cieľom minimálnej mzdy je pomôcť hlavne nízkopriprávnym skupinám. Avšak práve tieto odvetvia, v ktorých pracujú ľudia s nižšími zárobkami, sa sťažujú na zvyšujúce sa náklady práce. Najväčšie straty zaznamenali hlavne taxislužby, no aj pracovníci v maloobchode, gastronómii či v upratovacích službách sú pod tlakom. Problémom je, že rast minimálnej mzdy nebol uskutočnený postupne, ale nárazovo, čo sťažuje podmienky pre zamestnávanie a podnecuje vznik nelegálnej práce.

Hoci bola minimálna mzda zavedená plošne pre celú Spolkovú republiku Nemecko, dopady sú rôzne. Dodnes totiž pretrvávajú rozdiely medzi východnou a západnou časťou krajiny. Podľa štúdie Nemeckej priemyselnej a obchodnej komory, v rámci ktorej skúmali približne 27 000 podnikov vo východnom Nemecku, sa minimálna mzda stala brzdou pre prácu, a to pre každý druhý podnik v tomto regióne. To znamená, že aj napriek vyššiemu rastu ekonomiky, sa počet pracovných miest nezvyšuje.

Diskrétné kontroly

Nielen zvyšujúce sa náklady sú bodom kritiky minimálnej mzdy, ale aj forma kontroly dodržiavania tohto zákona je sporná. Inšpekcie priamo v teréne totiž vykonávajú ozbrojení colní úradníci v uniformách, čo nie je práve najdiskrétnejší spôsob kontroly, najmä ak kontrola prebieha v luxusnom hoteli či v dra-

hej reštaurácii. V apríli tohto roku sa zamestnávateľi sťažovali aj na byrokratickú záťaž spojenú s novým zákonom, v rámci ktorého sú vyžadované detailné hodinové záznamy pracovníkov za každý pracovný deň, ktoré musia byť uchovávané najmenej dva roky. Colní úradníci kontrolujú presné dodržiavanie časov aj pri striedaní zmien. Ak napríklad zamestnanec prichádza o 5 minút skôr do práce, aby vystriedal kolegu, ale zamestná-

vateľ to nezaznamená, hrozí mu pokuta 10 000 eur. Okrem toho je mnoho ďalších predpisov, ktoré sa týkajú najmä zamestnávania v nízko zárobkových odvetviach, a ktoré sú predmetom inšpekcií. Zamestnávateľom na príklad hrozí pokuta až do výšky 1000 eur, ak neupozornia písomne svojich zamestnancov v reštaurácii či na stavbe, že musia do práce nosiť doklad totožnosti. Byrokratická záťaž spojená so zákonom o minimálnej mzde je hlavne pre manuálne pracujúcich zamestnancov problémom. Nie je samozrejmé, že by sa mal rezbár zaoberať viac s časovou dokumentáciou svojej práce, ako s plnením zákaziek. V dlhodobom horizonte, argumentujú zamestnávateľi, si môže len malá časť podnikov dovoliť premietnuť rastúce mzdové náklady do vyšších cien, keďže čelia aj kon-

kurencii zo zahraničia.

Štátna podpora ostala, minijobs ubúdajú

Častým argumentom za zavedenie minimálnej mzdy v Nemecku bol počet pracujúcich, ktorí zároveň poberali podporu od štátu. Minimálna mzda mala práve týmto ľuďom pomôcť zaoberať sa aj bez štátnej podpory. Štúdia Inštitútu pracovného trhu potvrdila, že počet týchto ľudí sa zanedbateľne znížil zavedením mzdovej podlahy. Dôvodom je, že najväčší podiel ľudí poberaúcich sociálne dávky, pracuje menej ako 22 hodín týždenne, čiže ani zavedenie minimálnej mzdy im nepomôže prekročiť sumu, pod ktorou ich môžu poberať. Minimálna mzda teda nepomáha ľuďom s nízkym zárobkom odtrhnúť sa od štátnej podpory.

V krajine od zavedenia minimálnej mzdy nastal pokles tzv. „minijobs“, čiže prác na čiastočný úväzok, pri ktorých mesačná mzda neprekročí hranicu 450 eur. Pokles minijobs je logický, keďže pri zvýšení hodinovej mzdy, zamestnanec dosiahne skôr hranicu nad ktorou vzniká pre neho a zamestnávateľa povinnosť platiť dane a odvody. V druhom kvartáli roku 2015, sa počet týchto zamestnaní znížil o viac ako 190 000, v porovnaní s predchádzajúcim rokom. V tomto porovnaní sa najmä chudobné regióny východného Nemecka nemôžu tešiť, keďže práve najväčší úbytok zamestnaní do 450 eur zaznamenali spolkové kraje východu. Pri poklese minijobs sú znevýhodnené najmä ženy, ktoré častokrát kvôli deťom uprednostňujú tento flexibilnejší a menej časovo náročný druh práce a tvoria 60% zamestnaných na čiastočný úväzok.

Ďalšou skupinou, ktorej sa výrazne dotýka zákon o minimálnej mzde, sú študenti. Podľa nového zákona majú aj študenti ná-

rok na minimálnu mzdu, ak absolvujú dobrovoľnú stáž dlhšiu ako tri mesiace. Stáže boli zahrnuté do zákona o minimálnej mzde ako reakcia na údajne zneužívanie stážistov ako lacnú pracovnú silu. Zvýšenie platu teda vyzerá na prvý pohľad sľubne, keď však študent absolvuje povinnú stáž, alebo sťažuje len tri mesiace, zákon o minimálnej mzde neplatí. Je logické, že zamestnávateľia pri znižovaní nákladov môžu uprednostniť „povinného“ stážistu, ktorý bude lacnejší. Šikovní študenti, ktorí chcú dobrovoľne nadobudnúť praktické skúsenosti a sú ochotní pracovať aj za menej ako zákonnú minimálnu mzdu, majú však sťažené podmienky a sa takejto praxi dostať.

Drahá integrácia

Výzvou pre nemeckú ekonomiku sa stala migračná kríza. Odborníci a verejnosť sa zhodujú, že najlepšou formou integrácie migrantov do spoločnosti je práve zamestnanie. Príchod migrantov rozpútal ešte hlbšie

diskusiu o minimálnej mzde. Podľa štúdie Inštitútu pre pracovný trh a zamestnávanie, viac ako polovica utečencov nemá ukončené stredné odborné vzdelanie a len 13% je vysokoškolsky vzdelaných. Okrem toho upozorňujú odborníci aj na jazykový problém a aj na fakt, že medzi utečencami je pomerne vysoký podiel analfabetov (napr. v Sýrii, je okolo 14% obyvateľstva starších ako 15 rokov negramotných). Väčšina utečencov môže byť preto zamestnaná jedine v odvetviach, kde je dopyt po nízko kvalifikovaných zamestnancoch. Takto sa utečenci, pri hľadaní práce v týchto odvetviach, dostávajú do priamej konkurencie s domácim obyvateľstvom. Ako teda presvedčiť zamestnávateľov, aby zamestnali radšej utečenca zo Sýrie bez znalosti nemčiny a bez ukončeného odborného vzdelania za 8,50 eur na hodinu, ako Nemca, ktorý nadobudol odborné vzdelanie? Objavil sa návrh zníženia minimálnej mzdy len pre utečencov – toto opatrenie by politické elity len veľmi ťažko presadzovali, keďže by

umožnilo migrantom vytlačiť domácich z pracovného trhu a tým by sa známa fráza „oni nám berú prácu“ stala skutočnosťou.

Pravdou je, že jediným racionálnym riešením v tejto problematike bude zníženie, príp. úplne zrušenie minimálnej mzdy v krajine, aby sa bariéry vstupu do zamestnania, hlavne pre nízko kvalifikované skupiny, odstránili a krajina dokázala integrovať utečencov a zabrániť konfliktom s domácim obyvateľstvom. Otázka však znie, či je ochota zo strany politických elít, pripustiť po roku fungovania zákona o minimálnej mzde, jeho radikálnu zmenu alebo kompletne zrušenie tohto opatrenia. Nemecká spoločnosť je v tejto téme rozdelená, v čom sa však väčšinou zhoduje, je úmysel pomôcť utečencom uplatniť sa v krajine adekvátnym spôsobom. Tento záujem by mohol v budúcnosti zmeniť mienku o minimálnej mzde a umožniť efektívnejšie a jednoduchšie zamestnávanie v krajine.

iness.sk, 22.12.2015

Výdavky štátu

Výdavky štátu môžu nabráť rôzne formy. Niekedy dokonca formu daňovej úľavy. Že ide o výdavok a nie zníženie príjmu štátu naznačuje fakt, že s ním nie je spojené žiadne šetrenie na strane výdavkov štátu. Inak povedané, vláda odpusti dane jednému, ale potom ich vyberie od iných, aby mohla financovať svoje nezmenené výdavky.

Naposledy sa tak stalo v prípade spoločnosti SCP Mondi – papierní v Ružomberku – ktorej Ministerstvo hospodárstva udelilo daňové úľavy vo výške skoro 50 miliónov

eur. Problém nie je len v procesnej stránke – ministerstvo o tejto úľave neinformovalo vládu (a podľa nového zákona ani nemusí) a poskytlo ju 5 dní po voľbách. Problém je v samotnej filozofii, že niekto má moc zdaní príjem x firmu a potom tieto zdroje použiť na dotovanie jednej, ktorá im môže zároveň konkurovať (minimálne na trhu práce).

Samozrejme však prípad v Ružomberku nie je výnimkou, ale skôr o pravidlom. Pred 4 rokmi dostala SCP Mondi 25 miliónov eur dotáciu. Navyše na rok 2016 vláda dokon-

ca rozšírila svoju rezervu o 175 miliónov eur na „rezervu na významné investície“. Pôjde v prvom rade o investície spojené s príchodom automobilky Jaguar.

Ekonomicke racionálnou podporou podnikateľského prostredia by pri tom nie je selektívne zvýhodňovať podnikateľské plány, ale plošne zlepšiť prostredie pre všetkých. Teda presadiť daňovú úľavu v sadzbe dani z príjmu na Ministerstve financií, nie na „zozname rozhodnutí o investičnej pomoci“ na Ministerstve hospodárstva.

Cena štátu

Účet za služby štátu

Ako každý rok, aj tento sme pripravili špeciálny bloček, ktorý má priblížiť občanov SR ich „fiskálny vzťah“ k štátu. Ľudia majú pomerne dobrú predstavu o tom, koľko asi stoja jednotlivé tovary a služby, keď idú napr. ráno na nákup do potravín. Už horšie je to v prípade verejného sektora a verejných služieb. Niet sa však čomu čudovať. Čísla v rozpočte sú často v miliónoch, či miliardách, ktoré si vie málo kto predstaviť a jednotlivé položky sú ukryté v útrobach stostranových dokumentov plných rôznych tabuliek a výrazov.

Pokúsili sme sa tak ľuďom priblížiť čísla ako napr. 30 miliárd eur. Toto je suma celkových príjmov verejnej správy. V našom bločku však ľudia nájdu sumu 5657 eur. To je suma, ktorú zaplatí v priemere jeden občan SR (od batolať po dôchodcov) za rok za všetky služby štátu. Ide tak o značne uchopiteľnejšie číslo. Okrem prestavy o tom, koľko platíte štátu, sa však dozviete aj koľko štát míňa na jednotlivé služby. Inými slovami získate lepšiu predstavu o tom, aké sú priority

štátu a koľko v skutočnosti stoja služby, ktoré štát často poskytuje na bezplatnej báze. Dočítate sa tak napr., že priemerný občan zaplatí za zdravotnú starostlivosť 710 eur ročne, alebo 173 eur za železnice. Môžete si taktiež pozrieť, ktorej oblasti by ste pridali, keby ste nemuseli platiť 209 eur ročne na úrokoch. Možno by ste s touto sumou zdvojnásobili rozpočet strednému a vysokému školstvu. A zistíte, koľko by asi stalo, keby ste chceli zvýšiť dôchodky o 10 %. Celých 100 eur ročne.

V neposlednom rade vám bloček prezradí čo to aj o hospodárení vlády. Dozviete sa, že štát tento rok minie o 5 % viac ako dokáže od Vás vybrať na dania a odvodoch. Teda ani to relatívne veľké číslo 5657 eur na občana nestačí a štát si musí požičiavať. Tento syndróm každoročného požičiavania vyústil v celkový verejný dlh, ktorý je dnes 7750 eur na jedného obyvateľa. Teda aj na dnes narodené dieťa a storočného starčeka.

ROZPOČET ŠTÁTU SLOVENSKEJ REPUBLIKY ROK 2016	
VÁS UCET ZA SLUŽBY ŠTÁTU	
POLOŽKA	CENA NA OBCANA
1 POMOC V HMOTNEJ NÚDZI	48
1 STAROBNE DOCHODKY	996
1 ZDRAVOTNÁ STAROSTLIVOSŤ	710
1 INVALIDNE DOCHODKY A POMOC ZDRAVOTNE POSTIHNUTÝM	206
1 TRH PRÁCE A PODPORA NEZAMESTNANÝCH	60
1 ČLENSŤVO V EU	131
1 ÚROKY A SPRÁVA ŠTÁTNEHO DLHU	209
1 PODPORA RODINY – RODINNE PRÍDAVKY A PRÍSPEVKY	212
1 CESTY	221
1 ŽELEZNICE	173
1 PODPORA BYVNARIA	27
1 ZAKLADNÉ VZDELANIE	257
1 STREDNÉ SKOLY	105
1 VYSOKÉ SKOLY	111
1 PODPORA POĽNOHOSPODAROV	146
1 POLÍCIA	113
1 DOPRAVNÉ PODNIKY	38
1 ARMÁDA	155
1 INFORMATIZÁCIA SPOLOČNOSTI	28
1 VYBER DANÍ A CÍEL	39
1 PODPORA ENERGETIKY A INOVACII	25
1 SUDY A VÁZENSTVO	59
1 DIVADLA, MUZEA, GRANTY, RTVS	40
1 NEMOCENSKÉ POISTENIE	77
1 ČINNOST MESTSKÝCH URADOV	172
1 REGIONÁLNY ROZVOJ	27
1 REZERVY VLÁDY	138
1 INE	1150
SPOLU (EUR)	5657

ŠTÁT V ROKU 2016 MINIE O 5 % VIAC
AKO VYBERIE. PRETO DLH KAŽDEHO OBCANA
VZRASTIE O 200 EUR A DOSIAHNE 7750 EUR.

 WWW.CENASTATU.SME.SK
ĎAKUJEME ZA NAVŠTEVU
INESS

Potemkinove emisie

Martin Vlachynský

Rok 2014 bol pre automobilku Volkswagen najúspešnejší v jej 78-ročnej histórii. Spoločnosť predala 10,14 milióna vozidiel po celom svete a vykázala rekordný zisk 10,85 miliardy eur. Dnes na finančných trhoch prebiehajú stávky, či firma do piatich rokov zbankrotuje. Príbeh o podvádzaní pri emisných testoch si priam žiada hollywoodsky scenár.

VW de facto spotrebiteľov podviedol, keď im predal produkt s klamlivým údajom. Ale koľkí zákazníci sa cítia podvedení? Uďaj o emisiách má pre väčšinu spotrebiteľov asi takú hodnotu ako údaj, že ich auto zmontoval Jürgen v utorok ráno (ak by ich emisie zaujímali, tak si v prvom rade nekúpia sadze metajúci diesel).

Testové hodnoty spotreby a do značnej miery s tým korelované hodnoty emisií väčšinou sú takou Potemkinovou dedinou. Nakoniec, od začiatku škandálu pribúdajú testy (prípadne sa vyťahujú staršie), v ktorých naftové motory v reálnej premávke vysoko prevyšujú limitné hodnoty NOx, no podvodné systémy neboli odhalené. Niekedy stačia jednoduché opatrenia, ako napríklad maximálne nabitie batérie auta pred testom, a inžinieri v automobilkách ich dobre poznajú. To len „dôslední“ Nemci si povedali, „umelé podmienky, tak umelé správanie riadiacej jednotky“.

Bola to kardinálna hlúposť. Získali za to posun možno o jednu emisnú úroveň vyššie a do stávky dali prakticky celú spoločnosť. No otriasli nielen sebou, ale aj celým automobilovým svetom a zároveň základnými princípmi monitorovania a znižovania emisií. Najmä v britskom bulvári (Škodu s „vyladenými“ motormi homologizovali pre európsky trh Briti) sa objavujú informácie, že úrady odignorovali staršie indicie o trikoch VW, podobné obvinenia bez dôkazov ukazujú aj na nemeckú vládu.

Európske automobilky motivované emisnými normami, ale aj vyššími daňami na benzín či priamo daňovými výhodami (napr. vo Francúzsku) spravili z naftových motorov

často výkladnú skriňu svojich technológií. Napríklad vo Francúzsku jazdí na naftu 80 % osobných automobilov. Teraz však hrozí náhla otočka na päte. Ak chce EÚ ukázať, že jej emisné limity nie sú pre srandu, bude musieť proti dieslom rázne zakročiť. Takáto náhla zmena smeru bude pre automobilky drahá a napríklad potácajúcej sa PSA môže priniesť značné nepríjemnosti.

Neviem ako americká, ale reformu by potrebovala aj európska emisná politika. Tá momentálne vyzerá zhruba nasledovne. Od boku sa určí nejaký cieľ, ktorý pekne znie (napríklad 20-20-20 do roku 2020, teda zníženie emisií o 20 %, zvýšenie energetickej efektívnosti o 20 % a 20 % energie z obnoviteľných zdrojov). Ten sa následne „podreguláciami“ rozkošatí do všetkých možných sektorov a produktov, od elektrárenských komínov až po vysávače, či nádrčky splachovačov na toaletách (najnovšie sa zjavili informácie o možných podvodoch aj pri meraní spotreby televízorov).

To má dve nevýhody. Za prvé, vznikne gigantická spleť limitov pre každú, s prepáčením, flatulenciou vo vesmíre. Tie si samozrejme vyžadujú viac či menej komplikované metódy a štandardy meraní. Za druhé, je to neekonomický spôsob dosahovania cieľa (zníženie emisií). Nevyberá sa totiž najlacnejšia cesta, ale seká sa spravidlo rad za radom. Často tak dospejeme k paradoxom. Príklad: rozdiel medzi limitmi

na NOx medzi normou Euro 5 a naftovými motormi spĺňajúcimi najnovšiu normu Euro 6 je 0,1g NOx/km. Pri 20 000 km ročnom nájazde ušetrí 1,5 milióna Euro 6 dieselov rovných 3000 ton NOx ročne oproti rovnakému počtu Euro 5 dieselov. Prečo som vybral také neokružle číslo? Pretože 3000 ton NOx ročne vyprodukuje elektrárňa Nováky, ktorej sa pravidelne skladáme na skoro už 100 miliónovú dotáciu na bežné stratové prevádzku (resp. ani nie tak jej, ako baniam, pre ktoré je jediným zákazníkom). Ak ešte pocvičíme s číslami, tak vyrátame, že z gruntu vymeniť 300 000 Euro 3 naftákov (prvá polovica minulého desaťročia) za euro 6 by pri 15 000-eurovej cenovke za kus stálo 4,5 miliardy eur – a opäť by sme usporili spomínaných 3000 ton NOx.

A tak by sme mohli pokračovať naprieč Európou, notoricky známe je najmä budovanie nových tepelných elektrární v Nemecku. Alebo môžeme využiť iný prímeru. Najnovšia norma Euro 6 má limit 0,08g NOx/km (inak 2-krát vyšší ako obdobná norma USA). No priemerný vek automobilu na Slovensku je 11 rokov, čo zodpovedá 6-krát nižšiemu limitu 0,5g/km. Neustále prísnejšie emisné normy predražujú nové automobily, čo spomaľuje obnovu vozového parku a tým prispieva k nižšiemu poklesu emisií.

Kritika by bola, teraz by to už len chcelo alternatívny návrh, ktorý by znamenal väčšie zníženie emisií za menej peňazí. Takým by bola komoditizácia vzduchu – natvrdo povedané, vzduch na predaj. Netreba chytať mrákoty, on už je v priemysle fakticky dnes na prídel. Možnosť znečisťovať by sa nelimitovala konkrétnou sadou stropov, ale kupovala, napríklad cez povolenky.

Moment, nemáme tu už niečo také? Máme, ale európsky trh povoleniek zasahuje len zlomok emisií a napríklad nemá dosah na malé zariadenia, spaľujúce uhľovodíky (motory, kotle). Tým sa jednoducho natvrdo prikazuje istá spotreba – a tým sa kruh uzavrel a sme zase na začiatku.

Emisná Potemkinova dedina zdá sa nemá riešenie. Jediné zlepšenie, ktoré môžeme od EÚ žiadať, je prestať naháňať príliš veľa chvostov naraz, automaticky posúvať limity bez ohľadu na ich reálny dopad a miesto toho hľadať spôsoby, ako eliminovať zdroje znečistenia s najmenšími nákladmi.

Denník N, 14.10.2015

d'akujeme sme.sk

Radi by sme vám dali do pozornosti jednoduchú možnosť ako môžete **podporiť aktivity INESS**, medzi ktoré patrí napríklad aj projekt **Plytvanie štátu** či vydávanie mesačníka **Market Finesse**.

Môžete tak urobiť zo svojho domova či kancelárie jednoducho cez darovací portál dakujeme.sme.sk. Postup je veľmi jednoduchý a časovo nenáročný.

Priamy link je uvedený nižšie. Za vašu podporu, bez ktorej by naše aktivity nebolo možné realizovať, vám vopred ďakujeme!

<http://dakujeme.sme.sk/organizacia/33/iness-institut-ekonomickych-a-spolocenskych-analyz>

Plytvanie

Plytvanie verejnými financiami sa nevyhýba ani samosprávam. V Ružinove došlo po opakovanom porušovaní zákonov, sprenevere verejných financií a po trestnom oznámení k celkovému možnému plytvaniu až vo výške 2,7 miliónov eur.

Po poverení poslancami vykonal miestny kontrolór audit, v rámci ktorého odhalil, že riaditeľka Ružinovského športového

klubu neoprávnene vyberala financie z účtu príspevkovej organizácie. Existuje tak podozrenie, že spôsobila Ružinovu škodu vo výške skoro 900 tis. eur.

Podozrenia sa však nevyhýbajú ani starostovi Ružinova. On mal ponechať túto riaditeľku Ružinovského športového klubu vo funkcii po uplynutí jej funkčného obdobia až 4 roky bez toho, aby vypísal výberové konanie. Ma-

ximálna zákonom stanovená lehota je pri tom 6 mesiacov.

Na záver by mala mestská časť Ružinov prísť o peniaze za prehratý súd s Bratislavskou vodárenskou spoločnosťou. Suma by sa mohla vyšplhať až na 1,8 milióna eur. Celkovo tak môže byť Ružinov chudobnejší až o 2,7 miliónov eur.

Elektrická daň

Martin Vlachynský

Kým vyššie dane bolia hneď, do ceny produktov sa dá schovať všeličo. Napríklad do koncových cien elektriny.

Nasledujúci text je zostručením novej analýzy INESS s názvom Elektrická daň: Zásahy štátu ovplyvňujúce ceny elektriny na Slovensku. Môžete si ju ako pdf stiahnuť na stránke <http://iness.sk/energia/>.

Tradične silná téma elektroenergetiky v posledných rokoch na Slovensku priťahovala mimoriadne veľa pozornosti. Zjavilo sa niekoľko prepojených tém – vysoké koncové ceny elektriny, problémy energeticky náročných podnikov podpora či naopak zdanenie obnoviteľných zdrojov energie, podpora baníctva, hrozba uzatvorenia tepelných elektrární Vojany a Nováky a iné. Práve otázku koncovkej ceny elektriny však môžeme označiť za kľúčovú, keďže sa priamo dotýkajú prakticky celej ekonomiky Slovenska.

Vysoké, či nie?

Od roku 2014 prebehlo vo verejnej diskusii niekoľko prestreliek medzi Európskou komisiou a zamestnávateľmi na jednej strane a ÚRSO na druhej strane ohľadom porovnania koncových cien elektriny v Európe.

Bez ohľadu na to, ako kvalitná je metodika Eurostatu, aj alternatívne dáta (napr. z Europe's Energy Portal) naznačujú, že minimálne v oblasti podnikových spotrebiteľov patria koncové ceny elektriny medzi najvyššie v strednej a východnej Európe.

Môže za to aj Elektrická daň

Jednou z príčin je aj systematické ukrývanie environmentálnych, či sociálnych politík do cien elektriny. Pokúsili sme sa tento efekt kvantifikovať zavedením pomyslenej Elektrickej dane. Tá dosahuje hodnotu 26,45 eur / MWh. V prepočte na bežnú domácnosť

so spotrebou 2,3 MWh ročne to je 60,8 eur, alebo 16,3% z celkových ročných výdavkov na elektrinu.

Pre porovnanie, ak sa tento rok prenesú všetky prognózované úspory na zníženej DPH za potraviny na domácnosti, ušetrí im to zhruba 38 eur ročne.

Pre rozklúčovanie elektrickej dane sa najskôr pozrime na zložky koncovkej ceny elektriny pre domácnosti.

Štruktúra koncovkej ceny elektrickej energie pre domácnosti, ceny sú bez DPH. Zdroj: Cenníky ENEL a ZSE na rok 2015.

1. Cena silovej elektriny NT aj VT	30 – 65 €/MWh
2. Mesačná platba za odberné miesto	0,65 € / OM
3. Fixná tarifa za distribúciu	1,3 – 7,2 € / OM
4. Variabilná tarifa za distribúciu	4 – 40 € / MWh
5. Tarifa za straty	8,3 € / MWh
6. Tarifa za systémové služby	7,7 € / MWh
7. Tarifa za prevádzkovanie systému	21,8 € / MWh
8. Príspevok do národného jadrového fondu	3,21 € / MWh
9. DPH	20% z celkovej ceny

Prvých 5 položiek predstavujú náklady, ktoré budú s prenosom elektriny vždy spojené, môžeme ich nazvať ako oprávnené. Otázniky vznikajú predovšetkým pri tarife za prevádzkovanie systému (TPS), ktorá skrýva viaceré prekvapenia. Pri firemných odberateľoch sa v cene ešte zjavuje položka „spotrebná daň z elektriny“ so sadzbou 1,32 eur/MWh. Ako taká je všeobecným príjmom rozpočtu a preto sme ju pripojili k nasledujúcim položkám Elektrickej dane, ktoré sú väčšinou ukryté v spomínanej TPS.

Ktoré položky sme vyčlenili?

Dotácie do OZE a KVET (v hornej tabuľke súčasť TPS) – napriek tomu, že tieto dotácie sú ukryté pod hlavičkou „prevádzkovanie systému“, s prevádzkovaním systému moc spoločné nemajú. Sú nákladom environ-

mentálnej politiky a na komerčné fungovanie trhu výroby, prenosu a distribúcie elektrickej energie nie sú potrebné. Zamyslite sa: Mali by cestujúci trolejbusov, ktoré produkujú menej emisií ako autobusy, prispievať na výrobu elektriny v teplárnach?

Dotácie na spaľovanie domáceho hnedého uhľia – dotácie slúžia na udržiavanie cca 4000 pracovných miest v Hornonitrianskych baniach, ktoré zásobujú ekonomicky neefektívny tepelnú elektrárňu v Novákoch (ENO). Odhladiť od až paradoxnej neefektivity (cez OZE platíme za ušetrenú tonu CO2 144-270 eur, ENO zase platíme 42 eur, aby tú tonu emisií znova vyrobila), jedná sa o sociálnu politiku a nie nevyhnutnosť pre fungovanie trhu s elektrinou.

Príspevok do Národného jadrového fondu

– kým príspevok prevádzkovateľov jadrových zariadení (tj. elektrární V2 a Mochovce) na ich budúce vyradenie, platený z každého inštalovaného MW je dáva zmysel (hoci o realnosti výpočtov budúcich nákladov sa dá vždy pochybovať), odvod platený spotrebiteľmi z každej spotrebovanej MWh bez ohľadu na to, či je z fotovoltického článku, alebo vodnej elektrárne, je dôsledkom chýb z minulosti. Politici ignorovali nutnosť tvoriť rezervy. Transparentnejšie by bolo zaradiť tento účet minulých vlád (a štátneho vlastníctva elektrární, ktoré umožnilo ignorovať budúcnosť) do rozpočtu. Takisto ako dôchodkovú reformu dotujeme všetci z daní, vrátane dôchodcov, nielen tí, čo práve platia odvody.

Spotrebná daň – spotrebná daň je výsledkom snahy EÚ preniesť daňové zaťaženie z práce na spotrebu a zároveň tak vytvárať tlak na spomalenie rastu spotreby elektriny. Slovenské vlády túto myšlienku ignorovali, daň zaviedli, ale odvody neznížili. Navyše ju

zaviedli v takej forme, že náklady na jej administráciu sa pravdepodobne vyrovnajú jej výnosu. V prípade, že sa túto daň nepodari zrušiť na európskej úrovni (keďže sa jedná o bizarný relikv, plný rôznych výnimiek a s prakticky nulovým fiškálnym významom), pomohlo by jej zníženie na minimum a razantnejšie zvýšenie stropu, ktorý by zodpovedal mesačnej spotrebe aspoň 50 MWh. Vďaka tomu by boli tisíce malých podnikateľov oslobodených od zbytočnej administratívy aj nákladov.

SEPS „dividenda“ - Nevieme vyčíslieť, aké by boli „prirodzené“ dividendy energetických podnikov, ak by ich spoluvlastníkom nebol štát. Podnik Slovenská energetická prenosová sústava, ktorý spravuje chrbtovú sieť vysokého napätia (SEPS), je 100 % vlastnený štátom. A teda môžeme porovnávať teoretickú situáciu, v ktorej SEPS nevypláca žiadne dividendy a tvorí len zisk potrebný na financovanie priemernej výšky investícií a rezerv. Zmyslom štátnych firiem by malo byť poskytovať jasne definovaný verejný statok. Trhové činnosti produkujúce zisk, by mali náležať súkromným spoločnostiam. Vlády však príjmy zisk SEPSu využívajú na vlastné financovanie a každý rok si z neho vyťahujú dividendu. Priemerný očakávaný dividendový výnos zo SEPS pre štátny rozpočet v rokoch 2008-2017 je 32,8 miliónov eur. Pri priemernej ročnej spotrebe 28 500 000 MWh tak z každej spotrebovanej MWh platí spotrebiteľ štátu 1,15 eur/MWh „dividendu“. Ak by štát nepožadoval od SEPSu dividendy, ten by mohol zlacniť svoje služby za používanie siete.

Eliminácia elektrickej dane by znížila cenu elektriny o viac ako 26 eur za MWh a tak pomohla zvýšiť konkurencieschopnosť slovenského hospodárstva. Zároveň zvýšila transparentnosť nákladov rôznych politík. Náklady politik, ktoré sú dnes skryté v elektrickej dani, by museli byť presunuté

do štátneho rozpočtu. Ten disponuje veľkým množstvom neefektívnych výdavkov a ich osekaním by bolo možné financovať náklady politik dnes prenášaných len na spotrebiteľov elektriny.

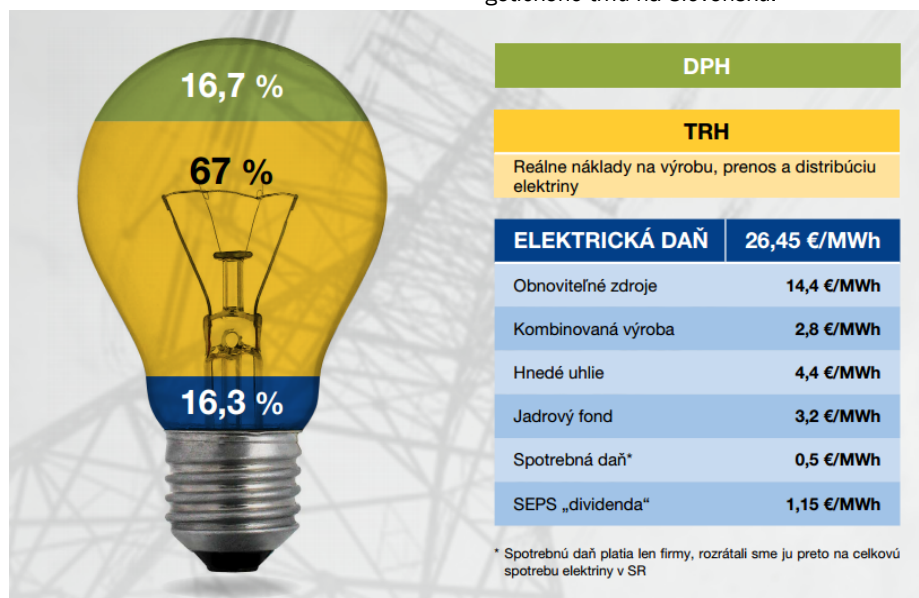
No elektrická daň je síce skrytým, ale predsa len hmatateľným finančným nákladom. Investori v sektore musia čeliť väčšej prekážke, ktorá nie hmatateľná. Je ňou neustále sa meniace prostredie (G-komponent, náhle zvýšenie TPS a TSS pre samovýrobcov, zastupovanie odvodov do NJF, zmena formulácie zákona a ročný výpadok podpory pre výrobcov OZE...), čo zvyšuje rizikovosť sektoru a tým aj požadovanú návratnosť investícií. Úlohu záporného hrdinu tu hrá predovšetkým Úrad pre reguláciu sieťových odvetví, ktorý nielen prijíma nepredvídateľné rozhodnutia, ale ich ani primerane neprístupuje verejnosti. V kombinácii s vládami, ktoré energosektor využíva podľa aktuálnych potrieb na plnenie politických

cieľov, to predstavuje kombináciu, ktorá výrazne brzdí investície a inovácie v tomto sektore.

Preto sme formulovali 5 odporúčaní pre hospodársku politiku v oblasti elektroenergetiky:

- 1. Prestať využívať elektroenergetiku ako rýchly a lacný zdroj peňazí pre financovanie vládnych zámerov.**
- 2. Vyvarovať sa priameho či nepriameho dotovania nových zdrojov energie.**
- 3. Eliminovať Elektrickú daň, financovať politické zábery z rozpočtu a minimalizovať ekonomické škody.**
- 4. Ukončiť cenovú reguláciu pre dodávky domácnostiam a MSP**
- 5. Vytvoriť dlhodobú stratégiu energetiky spolu s partnermi**

Dodržiavanie týchto odporúčaní by z dlhodobého hľadiska prospelo rozvoju elektroenergetického trhu na Slovensku.

Verejné školstvo učí a necháva učiť nesprávnych ľudí

Róbert Chovanculiak

Slovenské školstvo má problém. Presnejšie povedané ich má hneď niekoľko a prejavujú sa v rôznych častiach vzdelávacieho procesu. Minimálne jeden problém je s učiteľmi. Aj napriek tomu, že do verejného vzdelávania ako takého nejde až taká malá čiastka, každé deviate euro výdavkov štátu končí v školstve (predovšetkým ak ju nevzťahujeme k HDP, ale k verejným výdavkom), platy učiteľov (alebo aspoň minimálne časti z nich) sú finančne domotivujúce. A to predovšetkým pre mladých, začínajúcich učiteľov a učiteľov z bohatších (a aj drahších) regiónov SR.

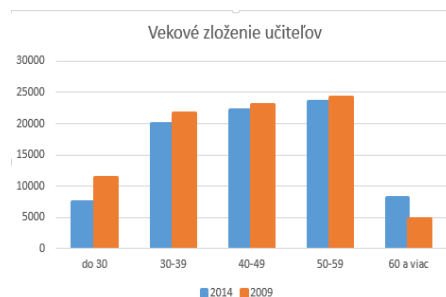
Nástupný plat učiteľa v SR – bez ohľadu na to, kde nastupuje, aké mal výsledky na škole a ako pristupuje k výučbe – je 625 eur. Podľa OECD (2012) majú začínajúci učitelia na ZŠ v SR najnižšie platy zo všetkých krajín a rovnako je v SR najnižší pomer medzi

mzdou učiteľa a priemernou mzdou vysokoškolsky vzdelaného človeka.

Tieto faktory prispeli k postupnému poklesu podielu mladých učiteľov na učiteľskom zbore v čase. Podľa štatistík Ústavu informácií a prognóz školstva (UIPS) v rokoch 2009 až 2014 poklesol počet mladých učiteľov do 30 rokov o 35%. V absolútnych číslach to znamená, že z 11 376 mladých učiteľov v roku 2009 poklesol ich počet na 7 437 (počet učiteľov do 25 rokov poklesol dokonca až o 60%). Naopak v čase narástol počet učiteľov nad 60 rokov až o 71% (v absolútnych číslach ich nárast skoro nahradil celkový pokles mladých učiteľov, pozri Graf 1).

Graf 1 Vekové zloženie učiteľov v absolútnych číslach za roku 2009 až 2014

Zdroj: UIPS

Školstvo tak opúšťajú mladí a perspektívni ľudia. To určite nie je pozitívny vývoj. Tento pokles mladých ľudí v školstve však dostane ešte trpkjší rozmer, keď ho vzťahujeme k situácii vo vysokom školstve.

Tam je totižto z verejných financií (tých, ktorých nie je dostatok na zvýšenie plátov učiteľov) každoročne financované štúdium pre

vyše 10 tisíc študentov 14 pedagogických fakúlt. V roku 2014 absolvovalo odbory pedagogických vied, učiteľstva a učiteľstva predmetov v kombináciách vyše 4 616 študentov I. a II. stupňa (a to tam ešte nie sú zarátaní absolventi doplnujúceho pedagogického štúdia, ktoré organizuje množstvo vysokých škôl po celom Slovensku). A v minulosti to bolo ešte viac. V roku 2009 študovalo za učiteľov 7 538 študentov. Koľko z nich nastúpilo ako učiteľia, keď medzi rokmi 2009 a 2014 poklesol počet učiteľov do 30 rokov o 3 939? Kde skončili tieto tisíce študentov?

V roku 2014 absolvovalo I. a II. stupeň vysokých škôl interne 36 369 študentov. Tí s pedagogickým odborom tak tvorili vyše 12% (v roku 2009 to bolo až 18%). Ak na vysoké školstvo ide 455 miliónov ročne (2015), tak sa dá hovoriť o plytvaní za niekoľko desiatok

miliónov eur. Inak povedané, štyria zbytočne študujúci spolužiaci jedného zapáleného

študenta pedagogiky odhodlaného stať sa učiteľom sú neskôr jedným z dôvodov jeho nízkeho platu.

Ďalším problémom platov pedagógov je umelé rovnostárstvo medzi prirodzene nerovnými podmienkami. Tým sa myslia regionálne rozdiely v platovej úrovni. Kým v niektorých okresoch môže učiteľ svojim platom miestnu priemernú mzdu zvyšovať, určite sa to nepodarí učiteľovi v Bratislave. Aktívny a schopný absolvent pedagogiky si nájde podstatne lepšie platené miesto. Namiesto neho zoberie miesto učiteľa buď dôchodca učiteľ, alebo jeho menej náročný a asi aj menej schopný spolužiak zo štúdií. To ešte zhoršuje selekciu ľudí do školstva. Výsledkom je stav, kedy verejné školstvo učí nesprávnych ľudí a nenecháva učiť tých, ktorí by to vedeli najlepšie.

iness.sk, 8.1.2016

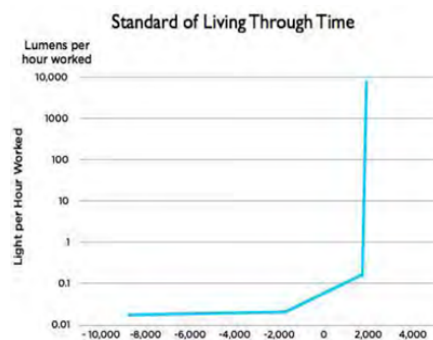
Svet potrebuje lepšie pravidlá, potrebuje StartUpy miest

Róbert Chovanculiak

Veda a technika dnes postupujú míľovými krokmi. Mosty stavajú robotické tlačiarne a čoskoro si možno vytlačíte aj steak na nedeľný obed. Už dnes je väčšina kuchynských robotov a spotrebičov pripojená na internet, testujú sa prvé auta bez vodičov a mate E-hodinky, ktoré majú väčší výkon ako počítač, na ktorom vyslala NASA prvého človeka na mesiac.

Pre rýchlu ukážku tohto progresu sa stačí pozrieť na to, koľko svetla sme dokázali vyprodukovať za hodinu práce v rôznych dobách. Podľa dát zozbieraných Williamsom Nordhausom je zrejme, že nie len sme sa za posledných 100 rokov neuveriteľne zlepšili, ale navyše má krivka vysoko pozitívny trend do budúcnosti (Graf).

Tento obrovský boom a zlepšenie v jednej časti našej kultúry (technológia a veda) sa však v takej miere neobjavuje v inej časti kultúry – v spoločenských inštitúciách, normách a pravidlách, ktoré formujú naše vzájomné interakcie. V budúcnosti tak môžeme očakávať, že skutočnými obmedzeniami ďalšieho vývoja nebudú ani tak dostupné zdroje, vhodné technológie, ale skôr pravidlá, podľa ktorých žijeme/budeme žiť.

Ľudia v rozvojových krajinách sú očividne

najviac zasiahnutí negatívnymi následkami života v rámci nesprávnych inštitúcií. Sú to tak práve tieto časti sveta, ktoré potrebujú v najrýchlejšej možnej miere zmeniť ich inštitúcie a prijať tie, o ktorých vieme, že fungujú. Bohatstvo je tvorené prostredníctvom kooperácie veľkého množstva ľudí, ktorých interakcie majú charakter hry s nulovým súčtom. To znamená, že potrebujeme inštitúcie, ktoré tento typ interakcií podporujú. Sem patria predovšetkým dobré definovaná a chránená inštitúcia súkromného vlastníctva, bezproblémové možnosti obchodovania a investovania a rôznymi nástrojmi viazaný často najväčší predátor v krajine – štát.

To sa však ľahšie napíše ako vykonať. Dôvodom je, že zlé pravidlá neškodia, resp. nevyhovujú všetkým rovnako. Vždy existujú hlboko v systéme zakorenené špeciálne záujmy rôznych skupín, ktoré ťažia z momentálneho inštitucionálneho usporiadania. A to aj napriek tomu, že ich krajina ako celok na to dopláca. Rozvojové krajiny tak môžu pomerne ľahko a bezproblémovo kopírovať posledné výsledky vedeckých poznatkov a využívať moderné technológie, to však už neplatí o fungujúcich inštitúciách. Tam nie je kultúrna evolúcia taká jednoduchá. Riešenie tohto problému môžu predstavovať mestské StartUpy.

StartUp mestá

Ekonómovia sa dlho venovali fungovaniu rôznych pravidiel a ich vplyvu na blahobyt. Menej však možnostiam zmeny existujúcich pravidiel a implementácii nových. Časť ekonómov a medzi nimi aj držiteľ Nobelovej ceny za ekonómiu Paul Romer, sa však pokúsili tento problém zaseknutých inštitúcií vyriešiť. A prišli s jednoduchým riešením, keď nemôže ísť Mohamed k hore, pôjde hora k Mohamedovi. Alebo inak povedané,

keď nemôžu ísť dobré inštitúcie a pravidlá k obyvateľom rozvojového sveta, pôjdu títo obyvatelia k dobrým inštitúciám a pravidlám. Stačí založiť nové mestá s fungujúcimi inštitúciami, kde sa miestni vládcovia s určitým typom autonómie dôveryhodne zaviazajú, že budú tieto inštitúcie chrániť a ľudia sa tam sami nasťahujú.

Jeden z prvých „prirodzených experimentov“ tohto typu sa uskutočnil v Hong Kongu. Z politicko-historických dôvodov sa Hong Kong stal dočasne Anglickou kolóniou a pod určitou formou Britskej administratívy ostal až do konca 20. storočia. Táto oblasť v Číne tak zdedila svoju inštitucionálnu výstavbu skôr od adoptívnych rodičov z Veľkej Británie, ako od jej pravých rodičov. A práve toto inštitucionálne dedičstvo stojí za ekonomickou vyspelosťou Hong Kongu v porovnaní s ostatnými časťami Číny

Neskôr sa čínska vláda pokúsila o obdobný experiment a založila s podobnými inštitúciami ako Hong Kong dnes prosperujúce mesto Shenzhen. Mesto bolo síce neustále podriadené Čínskej vláde, ale fungovali v rámci neho pravidlá a inštitúcie veľmi odlišné od vtedajšej Číny. Konkrétne inštitúcie, ktoré umožňovali ľahko investovať a podnikáť zahraničným firmám a obchodovať bez štátneho zasahovania – jednoducho povedané pro-trhové inštitúcie. Množstvo ľudí sa následne začalo sťahovať do tohto mesta a z relatívnej málo osídlenej oblasti sa stalo veľkomesto s približne 11 miliónmi obyvateľov. Následne sa toto mesto stalo akými návo-dom ako robí reformy v rámci celej Číny a zároveň argumentom prečo ich robí.

Toto je model, ktorý chcú ekonómovia okolo Paula Romera zopakovať aj v ostatných rozvojových krajinách. A umožniť tak vytvoriť oblasti s novými a hlavne fungujúcimi inšti-

túciami a to bez nutnosti meniť existujúce a hlavne nefungujúce inštitúcie v rámci celej krajiny. Chartrové mestá tak umožňujú začať od čistého stola a obísť rôzne špeciálne záujmy, ktorým vyhovuje status quo. Takéto mestá navyše dovoľujú experimentovanie s rôznymi spôsobmi inštitucionálneho usporiadania interakcií medzi ľuďmi. A to všetko bez toho, aby ste museli o svojich predsta-

vách presvedčať milióny obyvateľov v rámci celého štátu alebo ich nútiť do niečoho, čo nechcú.

V budúcnosti tak nebude problém dostupnosť nových technológií. Veda postupuje milovými krokmi dopredu. Rovnako sa zdá, že nás nečaká ani nejaký rapidný nedostatok vzácnych surovín. Stále sme lepší v ich využí-

vaní a objavujeme stále nové ložiská. To, čo bude v budúcnosti brzdiť tvorbu bohatstva a zlepšovanie podmienok pre život sú inštitúcie, normy a zákony. Jednoducho pravidla spolunažívania. A práve startupy miest môžu byť jedným zo spôsobov ako tento problém riešiť.

iness.sk, 13.1.2016

Opravte si chybu v učebniciach ekonómie

Róbert Chovanculiak

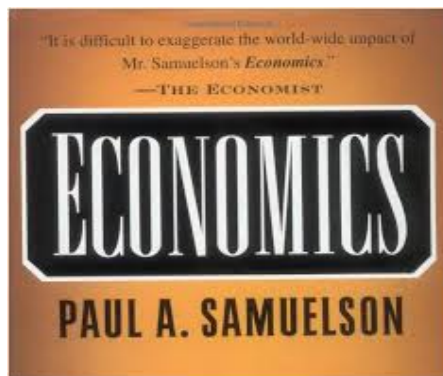
Keď si prelistujete vysokoškolskú učebnicu ekonómie, narazíte (pravdepodobne niekde v úvode) na časť venujúcu sa princípom, ktoré tvoria jadro ekonomickej vedy. Dočítate sa o všadeprítomnej vzácnosti, z ktorej plynie nutnosť efektívneho narábania so zdrojmi. Rovnako sa pravdepodobne dočítate o tzv. subjektívnej revolúcii v ekonómii. Teda, že ekonómovia na prelome 19. a 20. storočia opustili snahy o objektívne definovanie hodnoty a pochopili, že ekonómia sa odohráva medzi ušami – teda v hlavách konajúcich jednotlivcov. Hodnota je subjektívne intenzívna veličina bez vonkajšieho extenzívneho prejavu a nie je ju možné definovať na základe objektívnych vlastností statkov. Teda, že nikto iný okrem jednotlivcov prostredníctvom ich voľby, nie je schopný hodnotenia a neexistujú žiadne od jednotlivcov nezávislé hodnoty, ani ich objektívne kritéria (!).

Neskôr v inej časti učebnice ekonómie sa dočítate o tzv. trhových zlyhaniach. Tejto časti učebnice je často venovaná pomerne veľká časť a dočítate sa tu okrem problematiky monopolov, asymetrických informácií, externalít, či najnovšie o kognitívnych zlyhaniach spotrebiteľov, aj o problematike verejných statkov.

Ako sme už písali aj na iných miestach, sú to statky charakteristické (predovšetkým) jednou vlastnosťou: nevylúčiteľnosť zo spotreby. Z tejto vlastnosti následne vyplývajú problémy pre trhový mechanizmus, ktorý prestáva fungovať v momente, keď producent nie je schopný zachytiť ochotu spotrebiteľov platiť. Nie je schopný spoplatniť užívanie statku. V takom momente stráca podnety tento statok produkovať – nemôže totiž na tom zarábať. Môže sa tak stať, že na trhu budú existovať nerealizované vzájomne výhodné výmeny (neuspokojené potreby). Ekonomickým žar-gónom – strata mŕtvej váhy.

Na takejto analýze situácie by nebolo nič zlé ani zarážajúce, keby z nej nezačali autori populárnych ekonomických učebníc vyvodzovať rôzne podozrivé závery. Títo autori totižto začali z nej automaticky vyvodzovať, že statky, ktoré sú charakteristické vyššie popísanou vlastnosťou, by mal zabezpečovať štát. Samuelson v jeho učebnici tvrdí, že „vzhľadom k tomu, že súkromný sektor obvykle nezaistí kolektívne statky v dostatočnej miere, musí k ich zabezpečeniu pristúpiť vláda“

(Samuelson, Ekonómia). Rovnako otvorene pristupuje k tomuto problému aj Musgrave: „Ak je spotreba statku nerivalitná a vylúčenie nie je vhodné alebo možné, dochádza k zlyhaniu trhu a vzniká potreba rozpočtového financovania.“ (Musgrave, Veřejné finance v teorii a praxi). Takýto postup práce a závery ekonómov však trpia prinajmenšom dvoma problémami:

(1) V prvom rade týmito závermi porušujú v úvode spomínaný základný princíp ekonómie o subjektívite hodnoty. O tom, či je nejaký objekt statkom a akú ma hodnotu, musí v konečnom dôsledku rozhodnúť jednotlivec prostredníctvom jeho voľby. Nie ekonóm na základe analýzy jeho objektívnych vlastností – problém pri vylúčení zo spotreby. Ekonóm totiž nemôže vedieť, či je predmetný statok vôbec na preferenčnej škále jednotlivca, resp. že mu prináša úžitok (už nehovoriac o tom, aký veľký je tento úžitok, t.j. koľko nákladov je jednotlivec ochotný naň obetovať).

Aby sme plne ozrejmili nezmyselnosť takehoto postupu v ekonómii, predpokladajme, že túto zimu niekto s odporom voči snehu a ľadu nainštaluje na svoju ulicu sériu radiátorov, ktorými bude vyhrievať okolie. Ak sa o tomto statku dopočuje samuelsonovskomusgraveovský ekonóm a aplikuje vyššie popísanú analýzu kolektívnych statkov založenú na objektívnych vlastnostiach, spolu s implicitným a normatívnym psychologizovaním o preferenciách, bude musieť odporučiť, resp. bude vznikať potreba zabezpečenia tohto verejného statku vládou. Takýto záver však nielen odporuje zdravému rozumu, ale v prípade snahy o jeho univerzálne aplikovanie by sme sa dostali do neriešiteľných rozporov a absurdít. Všimnime si totiž, že

za potenciálnych čiernych pasažierov - využívajúcich pozitívne externality vo forme tepla - budú považované aj miestne deti, ktoré kvôli nainštalovaným radiátorom prídu o úžitok zo stavania snehuliakov. Teda to, že deti nedemonštrovali preferencie voči radiátorom vyhodnotil takýto ekonóm úplne nesprávne. Deti neboli čiernymi pasažiermi ale poškodenými.

(2) Druhým problémom je rovnako ignorovanie základného ekonomického konceptu a to teórie komparatívnych výhod. Táto teória prináša kontra-intuitívne tvrdenie, že medzinárodný obchod je výhodný pre všetky krajiny bez ohľadu na to, ktorá má aké absolútne výhody v produkcii statkov. Teda aj krajina, ktorá je zlá vo výrobe všetkých statkov sa môže zapojiť do obojstranne výhodného medzinárodného obchodu. Ekonómovia však neboli dlhé roky schopní generalizovať tento princíp aj na iné kontexty. A to predovšetkým na teóriu trhového zlyhania.

Zo samotného faktu, že trh nie je schopný zabezpečiť optimálne množstvo verejných statkov (v absolútnom vyjadrení), ešte automaticky nevyplýva, že má aj komparatívnu nevýhodu v tejto činnosti. Rovnako ako nemôžeme len zo samotnej informácie o absolútnej nevýhode krajiny v produkcii ponožiek odvodiť, že by ich nemala vyrábať; tak nemôžeme z dôvodu neoptimálnej produkcie verejných statkov na trhu odvodiť, že by ich nemal produkovať. Môže mať totiž stále komparatívnu výhodu. Inými slovami môže to zvládať lepšie ako iná dostupná alternatíva – štát a politici. Lebo aj títo majú svoje chyby a zlyhania (aj keď sa im učebnice ekonómie často nevenujú dostatočne a už vôbec nie tak do hĺbky ako trhovým zlyháním).

Učebnice ekonómie by si tak zaslúžili popraviť. V prvom rade zmierniť závery analýzy založenej na objektívnych vlastnostiach statkov, z ktorých nemôžu odvodzovať to, čo ekonómovia tak radi odvodzujú, t.j. odporúčania pre verejnú politiku. A v druhom rade opustiť predstavu, že môžu vyhlasovať víťaza speváckej súťaže po tom, ako si vypočuli len prvého speváka. Nech už zaspieval ten prvý akokoľvek zle, ten druhý môže spievať ešte horšie.

iness.sk, 14.1.2016

Ficov pomýlený cyklus

Róbert Chovanculiak

V ekonomickej teórii politiky je dobre ustálený pojem politického cyklu. Ten opisuje situáciu, keď politici menia svoje správanie podľa toho, ako ďaleko sú ďalšie voľby. Podľa tejto teórie by mali politici po voľbách prijímať ťažké, úsporné a nepopulárne opatrenia, ktoré prinesú svoje ovocie až o niekoľko rokov. Na druhej strane tesne pred voľbami by mali prijímať opatrenia, ktoré sú populárne, rozdávačné a nie až tak moc hospodárne.

Posledná slovenská vláda naplnila predikcie tohto modelu len do polovice. Asi nie je moc ťažké uhádnuť, ktorú polku vynechala.

V prvých rokoch vládnutia vláda Róberta Fica nešetrila a prijaté opatrenia mali charakter prostého zmrazovania výdavkov. S výnimkou reformy dôchodkov, ktorej podstatné dopady sa prejavujú až v období budúcej vlády. Reforma ESO síce znamenala revíziu štátnych úradov, ale k prepúšťaniu vlastne nedošlo.

Zvyšovanie daní

Vláda sa zamerala skôr na príjmovú stranu rozpočtu, kde zvýšila sadzby na množstve existujúcich daní. Zvýšila sadzbu dane z príjmu právnických osôb z 19 % na 23 % (neskôr znížená 22 %); zvýšila silno regresívnej dane z tabakových výrobkov o 2,59 % so zámerom konsolidovať verejné financie ešte v roku 2012; zvýšila úrovne viacerých sadzieb správnych a súdnych poplatkov a doplnila sadzobník o nové poplatkové úkony a konania. To zahŕňa taktiež zvýšenie odvodov z číselných lotérií a poplatkov pri registrácii motorových vozidiel. Zjednotila a zvýšila stropy platenia odvodov na 5 násobok priemernej mzdy. Okrem toho vláda zaviedla dodatočnú sadzbu priamej dane z príjmu fyzických osôb 25 % pre daňovníkov, ktorých základ dane prekročil 176,8-násobok sumy platného životného minima.

Vláda rozšírila platnosť odvodov aj na dovtedy odvodmi nezaťažené skupiny obyvateľstva a to zavedením povinnosti platenia sociálnych a zdravotných odvodov z príjmov z dohôd. Taktiež zaviedla úplne nové dane v podobe daňovej licencie pre právnické osoby – teda daň z podnikania. Zvýšila sadzbu poistného pri zdravotných odvodoch z dividend na 14 %. Znížila odvody do druhého dôchodkového piliera o 5 percentuálnych bodov v prospech prvého piliera. Rozšírila základňu pre výpočet osobitného odvodu pre finančné inštitúcie a zaviedla jednorazový mimoriadny odvod. Rovnako bol zavedený mimoriadny odvod z podnikania v regulovaných odvetviach, ktorý bol síce schválený ako jednorazové opatrenie v roku 2012, ale následne sa predĺžilo aj do ďalších rokov. Taktiež bolo na zdaňovacie obdobie roku 2013 zavedené jednorazové zdanenie ne-

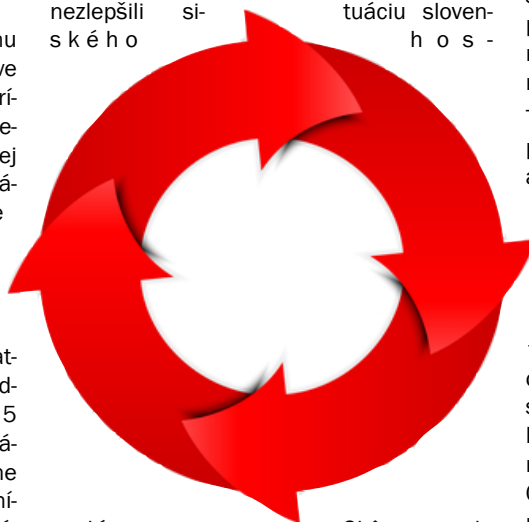
rozdelených ziskov z pred roku 2004 sadzbou 15 %.

Vláda navyše obmedzila možnosti znižovania základu dane limitovaním paušálnych výdavkov pre SZČO v maximálnej výške 5040 eur na rok; obmedzila nezdaniteľnú časť základu dane na manžela alebo manželku; zvýšila hranice pre platenie preddavkov u SZČO a zvýšila im vymeriavacie základy.

Vláda taktiež zrušila plánované zrušenie niektorých povinných platieb ako napr. zrušenie koncesionárskych poplatkov, ktoré sa predpokladalo od roku 2013 a nakoniec sa tak nestalo. Rovnako sa od roku 2015 predpokladalo zníženie štandardnej sadzby DPH z 20 % na 19 %, keď pominuli pôvodné dôvody na jej zvyšovanie. Rovnako sa tak nestalo.

Obdobie rozdávania

Toto všetko sú opatrenia, ktoré žiadnym spôsobom v nasledujúcich rokoch nezlepšili situáciu slovenského hospodárstva.

podárstva. Skôr naopak. Len pomohli presunúť ďalšie zdroje zo súkromných rúk do verejného sektora. Za tým však nasledoval druhý krok, tento krát už v podobe očakávaného predvolebného prerozdelenia. Táto časť politického cyklu Ficovej vlády dostala pomenovanie prvý, druhý a tretí sociálny balíček.

Jeho súčasťou boli a sú dnes známe veci ako bezplatná železničná doprava pre študentov a dôchodcov, zvýšenie vianočného príspevku pre dôchodcov, zavedenie minimálneho dôchodku, zvýšenie materskej dávky, príspevku na starostlivosť o dieťa a príspevku pre domácnosti na ekologické zdroje energie, zníženie ceny plynu, zníženie DPH na mäso, mlieko, či chlieb, zavedenie príspevkov na lyžiarske kurzy pre žiakov, odpustenie 30 percent nákladov na zatepľovanie, učiteľské byty zadarmo, rekonštrukcia internátov, či zníženie doplatku na lieky. Celkové náklady na tieto tri balíčky by sa mali pohybovať plus

mínus jeden a pol miliardy eur. Tu už Fico s jeho vládou nastúpili na model politického cyklu a naplnili jeho predikcie.

Aj napriek zvyšovaniu daní priniesol makroekonomický vývoj v posledných dvoch rokoch (vysoký rast ekonomiky a priemerných miezd ťahaný zahraničným dopytom) s vyššími daňami pre vládu výrazný nárast príjmov. Verejný rozpočet na rok 2015 musel byť upravený na príjmovej strane smerom nahor o 250 miliónov. A budúci rok 2016 by mala vláda vybrať ešte o 700 miliónov viac ako tento rok. Ak porovnáme budúci rozpočet s tým z roku 2013 (kedy Ficova vláda predstavila svoj prvý rozpočet) celkové výnosy z daní z príjmu právnických osôb sú odhadované o 30% vyššie. Celkovo na daniach a odvodoch získa vláda v roku 2016 o 2,8 mld. viac, ako mala k dispozícii v roku 2013.

Okrem toho pomáha vláde aj veľmi nízka inflácia. Vďaka tomu vláda nemusí veľkú časť sociálnych výdavkov valorizovať. Obdobne pomáhajú aj extrémne nízke úroky na vládnych dlhopisoch, ktoré sú momentálne na rekordne nízkych úrovniach.

Tento celkový pozitívny vývoj ekonomiky, predchádzajúce zvyšovanie daní v minulosti a dobré makroekonomické faktory ako nízka inflácia a nízke úroky sa však vo výraznej miere nepodpisali na znižovaní deficitu verejných financií. Minulý rok (2015) musela vláda prepisovať rozpočet a z plánovaného deficitu 1,94 mld. eur bol deficit 2,13 mld. (aj napriek tomu, že vybrali na daniach viac ako plánovali o 0,25 mld.). Ak sa pozrieme na spomínaný rok 2013, oproti ktorému bude mať vláda o 2,8 mld. viac v rozpočte, tak v tomto roku bol deficit len o 0,34 mld. vyšší, ako je plánovaný deficit na rok 2016.

Ficova vláda by si tak pravdepodobne zaslúžila novú kapitolu v učebniciach verejnej ekonomie. Od začiatku volebného obdobia sa vyhýbala zásadným úsporným opatreniam, zvýšila množstvo daní, rozšírila platnosť daní aj na dovtedy nezdanené časti obyvateľstva, zaviedla nové dane a obmedzila možnosti znižovania základov dane. Následne pred voľbami prerozdělila alebo sa chystá prerozdělť miliardu a pol v sociálnych balíčkoch a nevyužila jedinečné pozitívne makroekonomické ukazovatele na výraznejšie zníženie deficitu. A to aj napriek tomu, že má o 2,8 mld. daní a odvodov viac vo verejnom rozpočte ako na začiatku volebného obdobia.

iness.sk, 19.1.2016

Skutočná vzdelávacia lekcia z Fínska

Róbert Chovanculiak

Spoločnosť a jej fungovanie je komplexný, dynamický systém, kde je veľmi ťažké nájsť kauzálne vlákna medzi príčinou a následkom. Aj preto sú poznatky z tejto oblasti vedeckého poznania často predmetom sporov. Poučiť sa z historicko-spoločenských udalostí je veľmi ťažké a skoro každú takúto udalosť je možné interpretovať podľa vlastného presvedčenia.

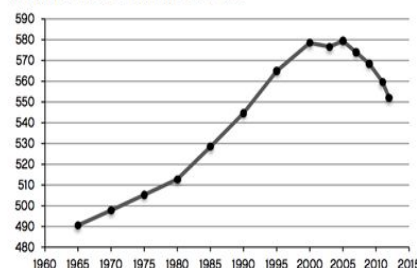
Ľudia však majú tendenciu na tento fakt zabúdať, predovšetkým keď narazia na empirický dôkaz podporujúci ich pre(d)svedčenie. Niečo podobné sa odohralo na začiatku 21. storočia po zverejnení prvých výsledkov medzinárodného testovania žiakov PISA, ktoré realizovalo OECD. Fínsko s jeho novým reformovaným školstvom predbehlo všetky krajiny a umiestnilo sa na prvom mieste vo všetkých kategóriách. Téma úspešných fínskych reforiem školstva odvtedy rezonuje aj na Slovensku. Záver, ktorý si z týchto výsledkov zobrala väčšina reformátorov (nie len zo Slovenska) znie, že Fínsko vykonalo tie správne reformy a vďaka nim sú na špičke v základnom vzdelávaní.

Toto vyzdvihovanie fínskeho systému vzdelávania dospelo do takého stavu, že v diskusii o reforme školstva nenájdete debatu (Sme, SAS, Havran), kde by sa Fínsko nespomínalo ako príklad úspešnej reformy, alebo kde by sa odborníci nepredbiehali dĺžkou svojho kontaktu s fínskym vzdelávacím systémom, či pozvaním fínskych expertov. Skrátka Fíni majú kľúč a ten síce nemusí presne pasovať do našej diery, ale určite majú expertízu a výsledky. Fínsky systém je však charakteristický presným opakom toho, čo zvyčajne vyžadujeme od dobre fungujúcich služieb: nie je v ňom konkurencia a služby jednotlivých škôl sú vysoko egalitarizované. Inak povedané žiadny trh a silný dôraz na stieranie rozdielov medzi školami.

Lenže ako spomíname v úvode, v spoločenských otázkach to nie je nikdy také jedno-

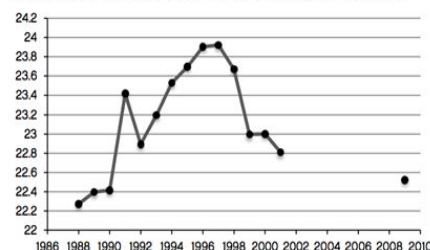
duché. Najnovšia štúdia Skutočná Fínska Lekcia (Real Finnish Lessons) z The Centre for Policy Studies prišla s veľmi zaujímavými závermi, ktoré pravdepodobne sklamá veľkú časť fanúšikov fínskeho systému vzdelávania. Štúdia totižto ukázala, že k najväčšiemu zlepšeniu študentov došlo ešte počas fungovania starého, nereformovaného systému a že naopak, keď začali v praxi fungovať nové praktiky, začali kvality fínskych žiakov upadať.

Chart 1: Finnish lower-secondary pupil performance in international assessments over time

Na prvom grafe môžete vidieť vývoj výsledkov testovania fínskych žiakov za posledných 55 rokov. Tie sa zlepšovali až do konca dvadsiateho storočia, kedy boli odstránené posledné praktiky tradičného systému výuky, ktorý bol založený na hierarchickom usporiadaní, pasívnom žiakovi a slabšej autonómii škôl.

Chart 2: Average male army test scores in Finland over time

Iné dáta na druhom grafe taktiež poukazujú

na klesajúci trend vo výsledkoch 18-20 ročných brancov počas posledných rokov 20. storočia, kedy sa začal naplno praktizovať nový systém.

Zdá sa teda, že Fíni dosahujú nadpriemerné výsledky napriek ich novému systému, nie vďaka nemu. Navyše počas tohto obdobia poklesu kvality študentov narástli výdavky za 10 rokov (v stálych cenách) na základné a stredné školstvo vo Fínsku o vyše 30 % (Education at a Glance 2014). Zatiaľ čo napr. v Nemecku to bolo 8 % a vo Francúzsku 3 %.

To však neznamená, že záverom, ktorý by sme si mali zobrať z tejto štúdie, je velebenie starého fínskeho systému. Za úspechom mladistvých Fínov môžu byť nie systémové ale kultúrne faktory. Napríklad dôležitosť vzdelávania, ktorú mu pripisujú fínski rodičia, tradičné vysoké postavenie učiteľov v spoločnosti alebo silný zvyk čítania. Vo Fínsku pripadá v priemere 18 vypožičaných kníh ročne na osobu. Záverom by malo radšej byť varovanie pre všetkých, ktorí chcú na základe dnes módných praktík vyučovania, alebo posledných výskumoch v pedagogike a neurológii, či dokonca na základe svojich osobných učiteľských skúseností, reformovať školstvo celej krajiny. Nech sú ich úmysly akékoľvek dobré, jednoduché a dlhotrvajúce riešenie neexistuje.

To čo slovenské vzdelávanie potrebuje, je inštitucionálny rámec, kde bude môcť dochádzať k neustálym tisícikam malých reforiem paralelne bez nejakého koordinačného centra. Nepotrebujeme systém, kde sa niekto v ministerskom kresle pri rannej káve zamýšľa, koľko hodín hudobnej výchovy absolvuje žiak na 1. stupni základnej školy alebo aké obrázky budú v šlabikári. Potrebujeme systém slobodného experimentovania, a hľadania úspešných riešení s možnosťou ich replikácie so spätnou väzbou.

eTrend, 8.6. 2015

Nie až tak dobré dobré správy

Róbert Chovanculiak

Prvou lekciiu ekonómie je, že neexistuje niečo ako obed zadarmo. Prvou lekciiu politiky je ignorovať prvú lekciiu ekonómie. A to pravidelne a tak často, ako sa len dá. Na objednávku vlády si cez sviatky mohli obyvatelia SR vypočítať vyše 7 000 krát informácie o tom, ako eurofondy prispeli k rastu Slovenska. Najčastejšie sa objavujúcim tvrdením bolo, že až 80 % verejných investícií bolo financovaných z prostriedkov Európskej únie. Tento výrok mohol u poslucháčov navodiť pocity, že EÚ nám niečo dáva a dávala zadarmo. Nič však nemôže byť ďalej od pravdy.

V skutočnosti sa na každé euro, ktoré z EÚ dostaneme, musíme skladať. A nie je to málo. Okrem peňazí, ktoré dostávame z rozpočtu EÚ, musíme do toho istého rozpočtu totiž aj nejaké odvádzať. Plus projekty EÚ nie sú financované v 100% výške, ale sú spolufinancované žiadateľmi o eurofondy. Aby sme tak dostali pravdivjší obraz o tom, „koľko nám EÚ pomohla vyrásť“, musíme celkové zdroje plynúce z EÚ očistiť o tieto výdavky.

Pozrime sa, koľko sme za celé obdobie od roku 2004 do roku 2015 museli zaplatiť centov na každé euro získané z eurofon-

dov. Celkové príjmy z EÚ za toto obdobie boli 17,4 mld. eur (údaj za 2015 je odhad na základe návrhu RVS), celkové odvody SR do rozpočtov EÚ boli 7,5 mld. eur. Aby však projekt financovaný z eurofondov mohol byť realizovaný museli sme ho aj spolufinancovať. K 17,4 mld. eur sme museli pridať 4,3 mld., vďaka čomu vznikli projekty za 21,7 mld. eur. Od roku 2004 do roku 2015 sme tak na každé vyčerpané 1 euro z eurofondov museli vynaložiť 68 centov, pričom 43 centov odišlo do bruselského rozpočtu (a potom sa nám v EU fondoch vrátilo), a 25 centov

ostalo v cene projektov na Slovensku. Doterajšia štatistika síce ukazuje „čistý príjem“ z fondov, ale európske peniaze nie sú ani zďaleka zadarmo.

Tabuľka: Kumulatívne príjmy a výdavky na projekty z EÚ

Rok	Kumulatívne príjmy z EÚ	Kumulatívne výdavky na projekty z EÚ	Pomer
2004	304	323	1,06
2005	1 009	936	0,93
2006	1 903	1 772	0,93
2007	2 813	2 644	0,94
2008	3 707	3 687	0,99
2009	4 827	4 816	1
2010	6 499	5 853	0,9
2011	8 540	7 012	0,82
2012	10 678	8 142	0,76
2013	12 863	9 334	0,73
2014	14 128	10 491	0,74
2015OS	17 400	11 798	0,68

Zdroj: Záverečné účty VS 2004-2014, vlastné prepočty

Eurofondy sú pritom na Slovensku dlhodobo zaťažené problémom všade prítomnej korupcie a neefektivity. Posledným príkladom bolo 900 miliónov určených na informatizáciu verejnej správy, ktoré zďaleka neprinesli žiadaný efekt. Rozsiahle plynutie s eurofondmi však nie je náhoda. Eurofondy majú niekoľko špecifických charakteristík, ktoré ešte zosilňujú už tak negatívne tendencie v rámci fungovania verejného sektora.

V prvom rade sú „európske peniaze“ v myšliach ľudí rámcované ako niečo, čo k nám prišlo zadarmo. Preto existuje len minimálny verejný tlak na ich efektívne a transparentné využívanie. Ako sme však ukázali vyššie, eurofondy sú v skutočnosti pomerne drahý špás. To však ľudia často netušia a preto moc „darovanému koňovi“ na zuby nepozerajú.

Za ďalšie eurofondy neprichádzajú ako voľné peniaze, ale je vopred špecifikované do akých oblastí pôjdu a aké podmienky musia byť splnené, aby EÚ preplatila peniaze. Je pravda, že samotné rozdelenie zdrojov je v kompetencii národných vlád, ale tie musia

obsah operačných programov prispôbovať dlhodobým cieľom, ktoré vymedzuje EÚ. Kľúčovým problémom Slovenska je nezamestnanosť, jednou z hlavných príčin vysokého odvodového zaťaženia, ale fondy na ich zníženie kvôli pravidlám únie použiť nemôžeme.

Pri eurofondoch je taktiež (obdobne ako aj pri iných verejných projektoch) problematické spätne vyhodnocovať efektívnosť, resp. neefektívnosť jednotlivých projektov. V súkromnom sektore je finálnym kritériom ziskovosť, resp. stratovosť. U eurofondov síce nie je problém dopátrať informácie o ich nákladovej stránke, o to ťažšie je však zhodnotiť ich pridanú hodnotu.

Paradoxne tak neschopnosť vlády vyčerpať všetky eurofondy nemusí byť samé o sebe zlá vec. Nemať si kam sadnúť v parku je totižto lepšie ako spolufinancovať vybudovanie dizajnových lavičiek v extrémne predraženej cene.

iness.sk, 27.1.2016

Svet obchádza strašidlo nerovnosti

Róbert Chovanculiak

Presnejšie by bolo hovoriť o strašidle majetkovej nerovnosti. Najnovšia štúdia od organizácie Oxfam znova vyvolala mediálny ošiaľ. Informuje napr. o tom, že 62 najbohatších jednotlivcov má taký majetok ako 3,6 miliardy najchudobnejších ľudí. Pričom majetok tej hrstky bohatých vzrástol od roku 2010 o 542 miliárd dolárov, zatiaľ čo majetok tých najchudobnejších poklesol o tisíc miliárd dolárov.

Až reflexívnu reakciu väčšiny ľudí na takéto informácie je pocit nespravodlivosti. Keď sa však bližšie pozrieme na to, aké štatistiky Oxfam využíva a čo z nich vyplýva pre obyvateľov zeme, prvotné zhrozenie vystrieda mierne zmätenie. Štúdia sa nezameriava na príjem, ale na bohatstvo, lepšie povedané na čisté bohatstvo (majetok mínus dlh).

Pre štruktúru bohatstva v rámci sveta to znamená, že medzi najchudobnejšími ľuďmi sveta má Severná Amerika spolu s Európou rovnaké zastúpenie ako Afrika. Alebo sa dozvieme, že v poslednej desiatine najchudobnejších ľudí na zemi nemá Čína prakticky žiadne zastúpenie a celkovo má menej chudobných ľudí ako USA.

Štatistiky predstavené Oxfamom tak zďaleka nezachytávajú to, čo si pod nerovnosťami človek intuitívne predstaví.

Pozrime sa však na obrázok trochu dynamickjšie. Samotná štúdia upozorňuje na to, že za posledných päť rokov v absolútnych číslach narástol majetok najbohatších a zároveň poklesol majetok najchudobnejších. Tieto trendy však nebudú znieť tak hrôzostrašne, keď si uvedomíme, aké udalosti za

nimi môžu byť. Za nárastom majetku najbohatších je napríklad aj rast akcií facebooku, ktorému od mája 2012 stúpila tržobná hodnota o 200 miliárd eur. Takýmto spôsobom bohatší ľudia, ktorí majú zdroje a vedia investovať, zbohatli, ale chudobným z ničoho neubudlo.

Na druhej strane za poklesom čistého majetku najchudobnejších celého sveta môže stať paradoxne znova Američan. Tentoraz ten s hypotékou, ktorý ju nevládze splácať. Jeden takýto Američan svojím zlým finančným rozhodnutím môže v celosvetovom pohľade vymazať rast čistého bohatstva v chudobnom svete. Stačí, že vytvorí čistý dlh stotisíc dolárov a aj napriek tomu, že deväťsto Číňanov si mohlo v rovnakom čase polepšiť po sto dolárov, bude výsledkom v štatistikách Oxfamu pokles čistého bohatstva najchudobnejších obyvateľov zeme.

Druhá téma, ktorej sa štúdia Oxfam venuje, sú daňové raje. V nich Afrika stráca ročne 14 miliárd, čo by podľa autorov mohlo byť dosť peňazí na zdravotné ošetrovanie pre štyri milióny detí a dosť peňazí na najatie učiteľov pre všetky africké deti. Takáto predstava však vychádza z naivných predpokladov.

Po prvé, ochota investovať a podnikáť v Afrike by bola iná (nižšia), keby africké štáty dokázali zdaníť väčšiu časť potenciálnej pridanej hodnoty firiem. Ešte naivnejšia je však predstava, že by skorumpované africké vlády dokázali premeniť dodatočné zdroje na pomoc tým, ktorí to najviac potrebujú.

Dnes už dobre vieme, že predstava o pomáhaní Afrike (ale aj chudobným krajinám na

iných kontinentoch) cez pomoc medzinárodných organizácií, dotácie alebo priame zásobovanie jednoducho nefunguje.

Niekoľko dekád takejto politiky vytvorilo z Afriky závislého prijímateľa pomoci a zadusilo väčšinu lokálnej iniciatívy. Čoraz viac expertov na rozvojovú pomoc je presvedčených, že tadiaľto cesta nevedie. Prečo by sme potom mali predpokladať, že o 14 miliárd viac v rozpočtoch afrických politikov by už skutočne pomohlo tým, ktorí to naozaj potrebujú?

Štúdie s bombastickými číslami priťahujú mediálnu pozornosť, ale až následná triesva analýza ukáže, akému vážnemu problému čelíme.

Dnes v ére nových technológií je pochopiteľné, že skupina bohatých dokáže zbohatnúť pomerne rýchlo. Rovnako však netreba zabúdať, že až 70 percent bohatých rodín stratí svoj majetok už v druhej generácii. Navyše dlhodobý pokles počtu extrémne chudobných v Ázii a Afrike ukazuje, že budúcnosť môže byť ružovejšia, ako si mnohí myslia.

Hlavný nástroj zmeny v týchto krajinách je a predovšetkým v budúcnosti bude zrejme obchod. Afrika sa musí stať obchodným partnerom, nie zostať neborákom na almužne.

V tomto bode súhlasíme s Oxfamom, že špeciálne clá a dane, ako napríklad európska spoločná poľnohospodárska politika, Afrike škodia a sem by sa mali upierať zraky politikov a aktivistov.

SME, 2.2. 2016

Ako ďalej po štrajku?

Róbert Chovanculiak

Existuje množstvo štartovacích bodov od kiaľ začať rozmatávať problémy v školstve. Otázka financií, problémy s obsahom výučby, s vysokým školstvom produkujúcich študentov bez uplatnenia, či nedostatočná reakcia regionálneho školstva na vývoj počtu študentov. Povedzme však, že chceme začať od učiteľov. Tí tvoria základ školstva. Aj tu sa môžeme pozrieť na množstvo faktorov. Napr. ich vekové zloženie. Zamerajme sa však na odmeňovanie učiteľov, ktoré sa stalo v posledných dňoch mediálnou témou číslo jeden.

Predpokladajme teraz pre potreby článku, že učiteľom sa podarilo vyštrajkovať navýšenie plátov. Toto je však len prvá zástavka na ceste ku kvalitnejšiemu školstvu a lepším žiakom. Ak chceme, aby s platmi učiteľov rástla aj kvalita, takéto zvýšenie plátov musí byť spojené s ďalšími zmenami.

Aby fungoval mechanizmus: „vyššie platy v školstve“ rovná sa „noví lepší a kvalitnejší učitelia“ je nutné zabezpečiť minimálne dve veci: 1) keď už budú mať učitelia väčšie platy, zaistiť, že medzi novými prijatými učiteľmi budú predovšetkým tí kvalitní a 2) ak nechceme čakať 20 rokov na prirodzenú

generačnú výmenu, zaistiť, že školy opustia učitelia, ktorí nepodávajú adekvátne výkony. Riešenie prvého bodu je úzko spojené s pedagogickými fakultami a procesom tréningu a vzdelávania učiteľov. Na Slovensku máme pedagogických 14 fakúlt, na ktorých študuje ročne viac ako 10 tisíc študentov. To vytvára zaujímavú situáciu, keď potenciálni študenti nebojujú o možnosť dostať sa na pedagogickú fakultu, ale pedagogické fakulty bojujú o študentov. Hocakých. To samozrejme tlačí na znižovanie nárokov tohto štúdia a vysoké školstvo chrlí skôr kvantitu ako kvalitu.

Na Slovensku sa často spomína Fínsko ako príklad úspešných reforiem školstva. Je pomerne ťažké povedať, čo skutočne tkvie za úspechom tejto krajiny a či sú to skutočne reformy, ktoré priniesli fínskym študentom

taký úspech. Za zmienku však určite stojí informácia, že Fíni v 70-tých rokoch zavreli štyri pätiny pedagogických univerzít a ponechali funkčné len tie najlepšie. Dnes si fínske pedagogické fakulty vyberajú jedného uchádzača z desiatich prihlásených.

Riešenie druhého bodu je ešte komplikovanejšie. Potrebujeme totiž vyriešiť dva problémy. Najsť vôbec identifikovať adeptov na prepustenie a následne ich prepustiť aj napriek kolektívnym zmluvám. Ide však o veľmi dôležitú podmienku. Ak je skutočne pravda, že potrebujeme vyššími platmi prilákať nových, lepších učiteľov, elitu, tak to automaticky znamená, že sa potrebujeme rozlúčiť s časťou súčasného učiteľského zboru.

Bez splnenia týchto dvoch podmienok je zvyšovanie plátov vo vzťahu ku kvalite vzdelávania bezzubé. Bolo by preto vhodné pozerať sa pár krokov dopredu a začať už teraz premýšľať, akými zmenami v rámci fungovania systému školstva zabezpečiť ich realizáciu. Cesta ku kvalitnejšie vzdelaným žiakom nie je bezbolestná a zďaleka nespočíva len v posúvaní čísel v rámci rozpočtu verejnej správy.

Denník N 9.2.2016

Nedajme si hotovosť

Martin Vlachynský

V posledných mesiacoch sa začali stupňovať správy o bezhotovostnej ekonomike. Teda o ekonomike, v ktorej sa nevyužíva papierová hotovosť, ale len platobné karty, či iné formy elektronickej platby (PayPal).

Dalo by sa povedať, že prebieha nenápadná, ale intenzívna vojna proti hotovosti. Postupne boli obmedzené hotovostné prevody vo väčšine západných štátov. Vráťane Slovenska, kde momentálne platí limit 5000 eur pre firmy a 15 000 pre fyzické osoby. Svetové centrálné banky a vlády produkujú správy o výhodách finančného systému bez hotovosti, či rovno pripravujú scenáre prechodu. A je jedno, či sú to škandinávské krajiny, či absolutistická monarchia. Popredné finančné denníky vydávajú oslavné komentáre. Nechýbajú veľavážení ekonómovia a samozrejme v pozadí je vždy pripravená niektorá z kartových spoločností s analýzkou o tom, koľko desiatok miliárd by sa ušetrilo elimináciou hotovosti (a používaním ich kariet).

Používajú sa pri tom tri argumenty: zločin (teroristi a narkomania budú mať vraj ťažší život, ak si budú posielat peniaze bankami), šedá ekonomika (dať si opraviť auto bez bločku bude problém), a sfunkčnenie monetárnej politiky (ľudia a firmy si nebudú pchať peniaze z kvantitatívneho uvoľňovania do matracov, ale roztočia ich v ekonomike).

Treba si však pripomenúť, že bezhotovostná ekonomika nesie pre ľudí niekoľko zásadných rizík.

1. Prenesením celého svojho finančného života do banky nad ním prakticky strácať plnú kontrolu. Stačí napríklad banálny omyl exekútora a prakticky okamžite padnete do existenčných problémov, bez ohľadu na váš príjem a finančné rezervy.
2. Vaše peniaze sa stanú zajatcom finančného systému. Peniaze v banke nikdy nemáte uložené, vždy jej ich len požičiavate. Ste jej veriteľom. Bezhotovostná ekonomika vám nedáva možnosť vystúpiť ani len s časťou svojich finančných aktív z rizika kolapsu konkrétnej banky, či celého bankového systému. Že je to riziko viac ako reálne sa v posledných rokoch vo vyspelom svete na vlastnej koži presvedčili ľudia na Cypre, v Bulharsku a v Grécku.
3. Vaše súkromie je v rukách iných. Myslíte si, že vaše dáta budú v bezpečí pod zámkou štátnych úradníkov? Spomeňte si, ako podivne sa premiér dostal k dôverným daňovým informáciám Igora Matoviča a použil ich v kampani proti nemu. V bezhotovostnej spoločnosti máte právo nenakupovať, pretože každý nákup môže byť použitý proti vám!
4. Pred monetárnymi experimentami sa nebude dať ujsť. Miliómy ľudí vo Venezue-

le sa dnes bránia hyperinflácii používaním hotovostného dolára. Ale nemusíme ísť do extrémov. Pri existencii čisto elektronických peňazí nebude pre keyensiánskych experimentátorov problém rozšíriť svoje pokusy na všetkých. Napríklad už dnes existujúci záporný úrok, platný zatiaľ len pre banky, preniesť aj na obyčajných ľudí. Chceš sporiť? V bezhotovostnej ekonomike to nie je tvoje rozhodnutie!

5. Akákoľvek transakcia sa môže stať predmetom dane. Šedá ekonomika nie je strážidlo, je to suseda, čo vám postráži deti, bratranec, ktorý vám okachličkuje kúpeľňu, či vaše vreckové synovi. Bezhotovostná ekonomika umožní štátu nárokovat si podiel na akejkoľvek finančnej transakcii medzi ľuďmi. Myšlienka transakčnej dane nie je novinkou ani na Slovensku.

Vzdanie sa hotovosti je odovzdaním celého jedného aspektu ľudského života a spoločenskej interakcie do rúk finančného systému a politikom. Náklady tohto kroku však nenájdete vyrátané v žiadnej analýze centrálnych banky.

Denník N, 19.2.2016

Náhodné vratky plynové

Martin Vlachynský

V rámci šetrenia na úrade vlády asi prepustili administratívnych pracovníkov, takže na poštu musí chodiť sám premiér s ministrom. No vďaka tomu téma plynových vratiek asi neunikla skutočne nikomu. Paradoxné je, že hoci sa jedná o opatrenie zo „sociálneho balíčka“, ide o podobne nesociálne opatrenie ako plošné „vlaký zadarmo“.

Sociálne opatrenie je také, ktoré pomáha ekonomicky slabšej vrstve obyvateľstva. A keďže zdroje nepadajú z neba, pomáha sa jej prerozdeľovaním smerom od zvyšku spoločnosti. Môžeme sa samozrejme baviť o tom, či je takéto konanie len efektívne, alebo aj efektívne, či chudobu znižuje, alebo v nej udržiava. Problém plynových vratiek však je, že to nie je prerozdeľovanie od priemerných a bohatých k chudobným, ale prerozdeľovanie náhodné, respektíve skôr od chudobných k bohatým.

Vznikol tu totiž jeden informačný omyl. Je síce pravda, že vyplatenie vratiek bolo zabalené do príbehu o nečakane vysokých dividendách z SPP, no funkčne s nimi nie sú nijako spojené. Dividendy boli tento rok príjmom rozpočtu, tak ako minulý rok, predminulý, a ten pred ním. Vratky boli vyplatené z rozpočtu ako takého, pretože v rozpočte nie sú príjmy a výdavky pospájané. Nevrávi sa predsa, že policajti majú plat z výnosov DPH

a že armáda zase pre zmenu kupuje pušky z výnosov zo spotrebných daní. Alebo inak, keby sme napísali, že vratky boli vyplatené z dane s tabaku, bola by to rovnako platné tvrdenie, ako napísať, že boli vyplatené z dividend SPP. Jednoducho, rozpočet nerozlišuje.

Vláda mohla dodatočne príjmy štátneho rozpočtu použiť tisíc spôsobmi – napríklad na znižovanie deficitu, zvýšenie miezd učiteľov, opravu kotla nemocnici, či na stavbu 100-metrovej valašky z mramoru.

Rozhodla sa miesto toho poslať občanom nejakú hotovosť. Budiž, ale treba vedieť, že väčšina tejto hotovosti išla pomerne úzkej skupine domácností – spotrebiteľom plynu

v tarife D2 a D3, čo je cca 730 000 domácností z viac ako dvoch miliónov. Medzi nimi poslanci, manažéri, či bankári (bez bazénov). Tí v tarife D1 (obyvatelia panelákov s centrálnym zásobovaním teplom či kotelňami) dostanú symbolických 10 eur. Toto „sociálne“ opatrenie zvýši ich príjmy o 0,07%. Nič nedostanú nielen pomerne raritní odberatelia z D4 (limit je od takmer 70 tisíc kWh ročne, priemerný rodinný dom spotrebuje 25-tisíc kWh ročne), ale rovnaké nič nedostanú ani domácnosti, ktoré používajú elektrinu, či tuhé palivo, čo je často prípad nielen chatárov, ale práve tých sociálne najslabších. Títo všetci sa vyskladajú spomínanej cca tretine domácností na vratky.

Niektorý by mohol argumentovať, že lepšia hotovosť pre obyvateľov v hrsti, ako hotovosť z rozpočtu pre oligarchov na streche. To by však znamenalo rezignovať na fakt, že veci zadarmo bývajú najdrahšie. Vybierať od ľudí do rozpočtu peniaze a potom ich (s nemalými „administratívnymi“ stratami) rozdať nazad je vždy menej efektívne, ako ich nevybierať vôbec a ponechať v peňaženkách občanov. Napríklad znížením tzv. elektrickej dane, ktorú domácnosti platia vo svojich účtoch za elektrinu v podobe rôznych poplatkov na vykonávanie vládnych politík.

Aktuality.sk, 9.2.2016

Emisie, alebo peniaze!

Martin Vlachynský

Balík štyroch miliónov eur na „podporu využívania obnoviteľných zdrojov energie v domácnostiach“ sa rozobral za jediný deň.

Vyzerá to, že zaujímavú časť tohto balíka získajú zákazníci, ktorým elektrinu alebo plyn dodáva ZSE. Tento dodávateľ totiž kontaktoval tisíce zákazníkov a ponúkol im vypracovanie projektu na kľúč, pozbieral potrebné údaje a v deň spustenia nasadil 27 brigádnikov, ktorí systém žiadostí jednoducho preverovali.

Kým distribútorovi dotácií, Slovenskej inováčnej a energetickej agentúre, sa to nepozdáva, my musíme ZSE gratulovať. Jej ťah bol peknou ukážkou, ako sa dodávateľia na trhu snažia bojovať o zákazníkov zaujímavými produktmi. Kvôli regulovaným cenám nemôžu vytvárať príliš zaujímavé „primárne“ balíky s ponukou elektriny, tak to skúšajú na iných poliach. ZSE ponúkli vybavenie dotačnej administratívy na kľúč, vrátane financovania, a spravili pre popularizáciu tohto dotačného programu viac, než SEIA a všetky ministerstvá dokopy. Ťažili z toho zákazníci spoločnosti, ale to môže byť SEIA jedno, cca tisíc zákazníkov ZSE sú rovnako

dobrí príjemcovia dotácií, ako ktokoľvek iný. Podvedené sa môžu cítiť firmy, ktoré sa na druhé kolo kapitálovo či personálne chystali.

Tu však výhradu treba smerovať tvorcomi dotačného programu. Celý dotačný program funguje totiž štýlom „vyhodíme peniaze lopatou do vzduchu a vy sa o ne pobite.“ Sú to síce peniaze z EÚ, čiže z pohľadu verejného sektora „zadarmo“, napriek tomu by sa mali využiť čo najúčelnejšie.

V súčasnom modeli to totiž dopadne tak, že peniaze má ten, kto je rýchlejší. Pre ostatných sa situácia len zhorší. Limitovaný počet „montérov“ OZE totiž dokáže za určitý čas obslúžiť len limitovaný počet zákazníkov,

čo povedie k rastu cien. Čo je však hlavným cieľom celého tohto cirkusu? Znižovanie emisií. Meria to súčasná dotačná schéma nejako? Nie.

Ak je tým hlavným cieľom znižovanie emisií, dotácie by mali cieľiť na tých najväčších znečisťovateľov. V sektore domácností sú to spaľovači tuhého paliva, najmä uhlia (ale aj dreva v jednoduchých peciach bez katalýzy či recirkulácie spodín) a používatelia nekonvenčných plynových kotlov. Dotácie by pri snahe minimalizovať emisie mali smerovať tam, kde sú vysoké emisie a tenké peňaženky, čo je sotva aktuálny prípad. Niečo ako české „kotlíkové dotace“, ideálne ešte skombinované s podporou zatepľovania. Tá síce na Slovensku funguje v samostatnom programe, no získa ju len otrľý žiadateľ o dotácie, ktorý dá dohromady požadovaných 27 dokumentov.

Druhou možnosťou by bolo rozložiť dotácie plošnejšie, napríklad znížením DPH (či jeho spätným zadotovaním, keď už máme teda tie bruselské peniaze), čo by zmenšilo priepasť medzi tými, čo dotáciu dostanú a tými, čo majú smolu.

Úplne najlepšou možnosťou by samozrejme bolo nedávať vôbec žiadne dotácie a miesto toho deregulovať dodávky elektriny a plynu. To by dodávateľom umožnilo začať ponúkať zaujímavé EPC (Energy Performance Contract) produktové balíky. Preložené do ľudskej reči: váš dodávateľ plynu či elektriny

by vám pripravil projekt a zaplatil namontovanie kondenzačného kotla, tepelného čerpadla, alebo fotovoltaického panelu, a vy by ste mu po nejaké obdobie ďalej platili tie isté ceny elektriny, či plynu, ako doteraz (dodávateľ by si investíciu splácal z rozdielu za ušetrené energie vďaka novému zariadeniu).

Ľudia by si vybrali pre nich najvhodnejšie riešenie a nie to, ktoré je napísané v aktuálnom dotačnom programe. Zároveň by to daňovníkov nič nestálo.

SME, 16.02.2016

Zvyšovanie platov učiteľov nestačí

Róbert Chovanculiak

Verejné politiky a opatrenia od nepamäti trpia problémom (ne)vyhodnocovania ich (ne)efektívnosti. Jednoduché porovnanie stavu pred a po prijatí opatrenia nestačí. Spoločenské javy sú výsledkom pôsobenia množstva premenných a späť je ťažké empiricky dokázať, že za výsledok vďačíme práve predmetnému opatreniu a nie súhre iných faktorov, ktoré nemajú nič spoločné s aktivitou vlády.

Pomoc pri riešení tohto problému priniesli tzv. randomizované experimenty. Tie využívajú náhodu (randomizovanie) na to, aby izolovali vplyv skúmaného faktora. Robia to tak, že ľudí, ktorých sa má opatrenie týkať, náhodne rozdelia do dvoch skupín: jedna, na ktorej bude politika odskúšaná a druhá (kontrolná), ktorá nebude vystavená zásahu verejnej politiky. Práve náhodnosť rozdelenia medzi tieto skupiny má zabezpečiť, že všetky ostatné vplyvy pôsobia rovnako na obe skupiny. Následným porovnaním vývoja zasiahnutej a kontrolovanej skupiny sa dá odhadnúť čistý vplyv opatrenia.

Medzi ťažko zhodnotiteľné opatrenia patrí aj plošné zvyšovanie platov zamestnancov verejnej správy. Na Slovensku sa dnes v najväčšej miere diskutuje plošné zvyšovanie platov učiteľov a sestier. Zhodou okolností bol pred pár týždňami dokončený a vyhodnotený dlhoročný randomizovaný experiment

práve oblasti plošného zvyšovania platov učiteľov. Prebehol v Indonézii a zapojilo sa doň v priebehu troch rokov až 3 000 učiteľov a nepriamo 80 000 žiakov.

Ešte pred realizáciou experimentu prebehla v Indonézii prakticky identická spoločenská debata ako dnes u nás: ich školstvo zostávalo, výsledky sa zhoršovali a ich učitelia mali v porovnaní s okolitými krajinami nízke platy, kvôli čomu si často museli hľadať druhé zamestnanie a nemohli sa naplno venovať deťom. Učiteľské odbory vtedy pretlačili dvojnásobné navýšenie platov s hlavným argumentom, že to zlepší výsledky indonézskeho školstva. K týmto argumentom sa prihlásila aj Svetová banka a UNESCO, ktorí rovnako videli riešenie problémov vo vyšších platoch.

Keďže však v indonézskej rozpočte nebol dostatok zdrojov, platy sa zvyšovali v tzv. certifikačnom procese. Plat sa na stálo zdvojnásobil učiteľovi, ktorý si v tomto procese zvýšil „kvalifikáciu“. Práve toto využili vedci a náhodným výberom vybrali školy a učiteľov, ktorým pridali hneď a školy a učiteľom, ktorým pridali až v nasledujúcich rokoch. Následne ich výsledky porovnali.

Učiteľom s dvojnásobnými platmi sa zlepšila finančná situácia, títo učitelia boli spokojnejší v práci, vykazovali nižšiu mieru finančného stresu a mali nižšiu pravdepodobnosť, že

si budú hľadať druhú prácu. Nanešťastie sa však tieto pozitíva nepreniesli na ich schopnosti a vedomosti a čo je najdôležitejšie ani na schopnosti a vedomosti žiakov.

Výsledky štúdie neodhalili žiadny štatisticky významný vplyv zvýšenia platov na schopnosti učiteľov a na ich mieru účasti na hodinách, či počet odučených hodín. Učitelia s dvojnásobnými platmi tak na sebe nepracovali viac ako učitelia so starými platmi. Rovnako štúdia neodhalila žiadny rozdiel v schopnostiach žiakov. Všetci študenti bez ohľadu na to, či ich učili učitelia so starými platmi alebo s dvojnásobnými, získali v priemere rovnaké výsledky v testoch z jazyka, matematiky a odborných predmetov.

Vidíme tak, že v týchto oblastiach bol vplyv zvyšovania platov učiteľov zanedbateľný. Čo však štúdia neskúmala je, aký bude dlhodobý vplyv plošného zvýšenia platov na zloženie učiteľského zboru. Tu môže skutočne nastať kvalitatívny posun vpred. Aby takýto vývoj ale nastal, musia byť spolu s rastom platov spojené minimálne ďalšie dve zmeny: zaistiť, že medzi novými učiteľmi budú predovšetkým tí kvalitní a zaistiť, že školy opustia učitelia, ktorí nepodávajú adekvátne výkony.

Aktuality.sk 1.3.2016

Nová vláda musí byť pripravená aj na krízu

Martin Vlachynský

Vo svetovej ekonomike panuje nervozita ako pred maturitou. Ťažko nájsť významnejší index, ktorý by neklesal. Sfukujúce sa burzy, napumpované svetovými centrálnymi bankami, ešte nemusia byť žiadnou tragédiou. Práve naopak, vymazanie trochy „papierového“ bohatstva môže byť skôr ozdravný proces.

Varovania ale neprichádzajú len z úst brokerov. Najnižší hospodársky rast Číny za 20 rokov je realitou. Dva bankové giganty zaznamenali minulý rok rekordné straty. Komoditné štáty od Brazílie, cez Saudskú Arábiu až po Rusko majú vážne problémy kvôli obrovským výpadkom príjmov. Viacerým európskych automobilkách hrozia veľké pokuty. Centrálné banky od roku 2008 väčšinu svojich nástrojov využili až za historické

hranice. Ďalšie znížovanie mínusových úrokových sadzieb, či rozširovanie kvantitatívneho uvoľňovania na stále menej kvalitné aktíva sa už teraz pohybuje na hrane toho, čo „mainstreamová“ ekonómia považuje za bezpečné. Šanca na príchod novej vlny recesie v nasledujúcom roku či dvoch nie je zanedbateľná.

Bude na takúto situáciu nová slovenská vláda po voľbách pripravená? Posledné dva roky ide Slovensko tak povediac samospádom. Ekonomický rast zvýšil daňové príjmy a pomohol tak udržať rozpočet pokope aj bez potreby konsolidácie výdavkov, či nebudaj akýchkoľvek reforiem sociálneho systému, či zdravotníctva. Ak ku tomu ešte riadne „prikuríme“ eurofondami z končiaceho sa 7-ročného obdobia, slovenská ekonomika sa dá

byť v lepšej a trvalejšej forme ako Jarda Jágr. Ministerstvo financií aj Komisia si pre Slovensko na rok 2016 zhodne tipli slušný rast 3,2% HDP.

Že všetko môže byť aj inak, nám hovorí nedávna skúsenosť. V roku 2007 si Slovensko zapísalo hospodársky rast 10,4% HDP. Informácie o kolabujúcej banke Bear Stearns, či o náhlej injekcii 155 miliárd Eur finančnému trhu od ECB toho leta ani nedokázali poraziť novinársku uhorkovú sezónu.

V roku 2008 si s pádom Lehman Brothers začali ekonomickú tsunami všimnúť už aj médiá. No dokonale ich prehliadla vtedajšia slovenská vláda. Dobré rozbehnutý rok 2008 sa pyšil stále skvelým rastom 5,6% a ministerstvo financií aj NBS v žiare horiacich finančných trhov spokojne predpovedali na

rok 2009 najskôr (v 3.kvartáli 2008) takmer 5% rast, koncom roka predpovede upravili na 3% rast HDP. Realitou roka 2009 bol prepád -5,1% HDP. Vláda nedokázala zareagovať a za rok 2009 zaknihovala 8% deficit verejných financií a ten ďalší rok 7,7%. Zaplatili

to občania zvýšenými daňami.

Predvolebné obdobie sa končí rozdávaním sociálnych balíčkov, na ktoré sa nechali nachytať aj opozičné strany. V diskusii neznie, ako sú strany pripravené na prípadnú potre-

bu rýchlej konsolidácie rozpočtu, na zmrazenie plánov veľkých investorov, na prudký prepád rastu HDP. Nová vláda by ale mala byť pripravená – na všetko.

Hospodárske noviny, 29.2.2016

Kto vie, že vie, pôjde učiť!

Róbert Chovanculiak

Mediálny opar okolo štrajku učiteľov síce postupne opadol, ale to neplatí pre problémy v školstve. Nevýriešenou otázkou stále ostávajú aj platy učiteľov. Už sme sa pozreli na to, aké dodatočné opatrenia sú potrebné, aby plošné zvyšovanie platov prinieslo žiadane účinky a aj na to ako plošné zvyšovanie platov zlyhalo v zahraničí. Skúsme však na chvíľu opustiť rámce slovenskej diskusie a pozrime sa aj na iné typy zvyšovania platov. Konkrétne na zvyšovanie platov naviazané na výkon.

Takýto typ zvyšovania platov má niekoľko výhod. V prvom rade motivuje už existujúcich učiteľov, aby sa v triedach okamžite začali viac snažiť. Naopak ak zvyšujete mzdy plošne, tak úsilie jednotlivcov nie je žiadnym spôsobom previazané s odmenou. To však ľudia vo všeobecnosti robia neradi. V druhom rade ide o finančne menej náročné opatrenie, ako plošné zvyšovanie platov. Opatrenie síce nie je populárne medzi učiteľmi, existuje ale väčšia šanca na jeho prijatie a menší odpor zo strany ministra financií.

Čo je však dôležité, existujú aj randomizované experimenty, ktoré poukazujú na účinnosť takéhoto zvyšovania platov. V Indii skúmali vplyv práve naviazania odmien na výkon a porovnávali toto opatrenie s ďalšími troma: zlepšením vybavenia škôl, vyslaním externého učiteľa alebo s odmenami naviazanými na výsledky celej školy. Zo všetkých týchto opatrení prinieslo najlepšie výsledky vo forme rastu vedomostí žiakov práve zvýšenie platu učiteľa na základe jeho výkonu. Ešte efektívnejšie sa toto opatrenie ukázalo byť, keď sa porovnával čistý vplyv opatrenia a jeho nákladovosť s ostatnými opatreniami.

Navyše študenti, ktorých učili takto odmeňovaní učiteľia, si viedli lepšie aj v predmetoch, ktoré neboli predmetom testovania. Učiteľia tak zlepšili celý svoj výkon (spoločenské a odborné predmety) a nezameriavali sa len testované predmety (matematika a jazyk).

Čo je však ešte zaujímavejšie, výskumníci našli pozitívnu a štatisticky významnú koreláciu medzi ex ante podporou takéhoto spôsobu zvyšovania platov zo strany učiteľov a

ex post skutočným výkonom týchto učiteľov. Inými slovami, šikovní učiteľia vedia, že sú šikovní a následne sa tak práve takýto učiteľia budú uchádzať o prácu, kde sú odmeňovaní za výkon a naopak tí menej šikovní si dva krát rozmyslia svoju prihlášku. Teda ide presne o efekt, ktorý chceme dosiahnuť na Slovensku – aby sa do učiteľského zboru dostali predovšetkým tí kvalitnejší absolventi.

Výsledky týchto experimentov nemožno interpretovať tak, že na Slovensku by sa malo opustiť od akéhokoľvek plošného zvyšovania platov a zaviesť presne rovnaký typ odmeňovania ako v spomínanej štúdii. Ide skôr o príspevok do diskusie pri navrhovaní novej architektúry odmeňovania. Súčasná nastavenie - odmeňovanie na základe dosiahnutej kvalifikácie asi ťažko motivuje učiteľa zlepšovať svoje učiteľské umenie a počet odpracovaných rokov nemusí vôbec korelovať s kvalitou učiteľa. Funkčnosť súčasného systému je tak vysoko otázná a práve takéto dobré praktiky zo sveta stoja za diskusiu.

iness.sk, 8.6.2016

ECB zavelila do zúfalého útoku

Martin Vlachynský

Štvrtok 10. marca nám pripravil jedno z najväčších monetárnych prevrpení posledných mesiacov a zároveň aj tých najväčších optimistov musel zraziť na kolená – koniec eurokrízy je v nedohľadne.

Monetárna politika ECB sa v posledných rokoch uvoľnila ako po troch fajkách marockého hašišu. No vytúžená cenová inflácia, ktorá má spasť európsku ekonomiku, sa nie a nie dostaviť. Navyše sa od nového roka začal nepríjemne prepadať európsky akciový trh, nafúknutý doterajšími opatreniami. Ešte pred tromi mesiacmi ECB na rok 2016 predpovedala Eurozónu 1,7% rast, teraz to prehodnotila na 1,4%.

Ďalšie uvoľnenie sa preto predpokladalo. Ale to, čo predviedol Draghi vo štvrtok, prekvapilo väčšinu analytikov asi ako výsledok slovenských volieb. ECB zahájila útok na kvalitu eura hneď tromi delovými ranami.

Prvou je ďalšie zníženie kľúčových úrokových sadzieb. Od teraz si banky budú môcť ukladať peniaze v ECB s penalizačným úrokom -0,4%, požičiavať si v refinančných operáciách za 0%, teda za nič a v prípade potreby krátkodobej (nočnej) likvidity zaplatia

úrok 0,25%.

Väčším prevrpením bolo rozšírenie kvantitatívneho uvoľňovania o celú tretinu. Národné centrálné banky tak budú od apríla kupovať každomesačne aktíva za 80 miliárd novovytvorených eur. Nielen to. Ešte v lete ECB zvoľnila pravidlá a umožnila nakupovať aj firemné dlhopisy podnikov so štátnym (spolu)vlastníctvom. V zime k oprávneným aktívam pridala aj niektoré dlhopisy vydáva-

né regiónmi. Teraz tam zaradila rovno hocké firemné dlhopisy s investičným ratingom. Manévrovací priestor sa jej do budúcnosti užil na šírku oka ihly. Nabudúce sa za nové peniaze možno budú nakupovať už aj zľavové kupóny na kozmetiku a dĺžobné úpisy z Do-

stihov a sáziok.

Historické je najmä to tretie opatrenie. ECB totiž spúšťa štyri programy dlhodobých refinančných operácií, TLTRO, alebo jednoducho ľudovo pôžičiek pre banky. Tie majú splatnosť 4 roky a úroková miera „môže klesnúť až na úroveň úložkových úrokov“. To sú tie spomínané o dva odstavce vyššie, majú hodnotu -0,4%. Áno, rozumiete tomu správne. ECB sa po prvý krát chystá bankám platiť za to, že si od nej požičiajú peniaze.

Toto je stav, ktorý by bol pred pár rokmi použiteľný možno v nejakej ekonomickej humoreske. Teraz ju píše sám život. Na otázku novinára, či ECB v prípade neúčinnosti nových opatrení zvažuje možnosť posielania peňazí občanom, teda takzvaných „helikoptérových peňazí“, Draghi odpovedal, že to považuje za „zaujímavý koncept“. A nesmial sa pri tom.

Trhy „správne“ reagovali presne 90 minút. Kurz voči doláru sa po počiatočnom prudkom prepade (centrálnejmi bankármi želaný stav) pozviechal až nad pôvodnú úroveň. ECB už v praxi do ďalšieho útoku nič neostáva. Len naštartovať vrtuľníky.

Hospodárske noviny, 14.3.2016

Viac peňazí automaticky neznamená viac muziky

Róbert Chovanculiak

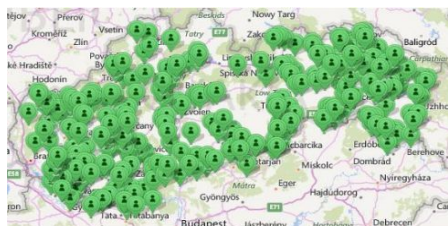
Ani vo vzdelávaní. Nedostatok zdrojov sa ale pravidelne umiestňuje na prvom mieste v prehľadoch problémov školstva. V skutočnosti je však pomerne ťažké povedať, aké je to správne množstvo zdrojov v tomto odvetví. Vnútorne nutkanie požadovať viacej zdrojov do niečoho, čo znie „dobré“ ako vzdelávanie, môže skresľovať debatu. Navyše ak o nej diskutujú ľudia, čo sú vo vzdelávaní zainteresovaní.

Títo ľudia však môžu mať pravdu. Pociť nedostatku zdrojov môže existovať a pritom zároveň bude v sektore zdrojov dostatok. Príčinou toho paradoxu môže byť plytvanie a neefektivita. Teda niečo, s čím má verejný sektor dlhodobé problémy nielen u nás. Už bolo poukázané na problém absolventov vysokých škôl, ktorí sú 5 rokov systematicky trénovaní v niečom, čo zriedka využijú a neposlúži im to už ani ako signál pre potenciálnych zamestnávateľov.

Rovnako však môže neefektivita prekvitať aj v odboroch, ktoré absolventom prinesú pridanú hodnotu. Tento druh neefektivity sa v ekonómii nazýva x-neefektivita a vzniká v prípade, keď na aktérov alebo organizácie nie je vytváraný konkurenčný tlak alebo narábajú s verejnými zdrojmi a môžu tak plytvať v procese poskytovania služieb.

Ako už bolo spomenuté na inom mieste, základné školstvo je dlhodobo neschopné (resp. má zakázané) prispôbiť sa meniacim podmienkam. A to nielen v oblasti obsahu vzdelávania, kde centrálny mikromanagement z ministerstva a rôznych ústavov doslova riadi čo a ako sa bude učiť na školách, a v ktorom momente. Ale aj v oblasti reakcie na zmeny v dopyte. Počet žiakov základných škôl za posledných vyše 20 rokov poklesol skoro na polovicu, pričom počet škôl a tried ostal približne nezmenený. Perličkami sú potom základné školy, kde chodí 10 žiakov a chod školy ročne stojí približne 17 000 eur (že sa nejedná o ojedinelý prípad pozri obr. 1). Toto je jedno z miest, kam by sa mali zodpovedné osoby pozrieť, keď hľadajú zdroje a vysvetlenie nízkych učiteľských plátov.

Obr. 1: Mapa s vyznačenými základnými školami do 25 žiakov

Zdroj: Matej Šiškovič, IVP.

Takéto vnútorné plytvanie a neefektivita následne môžu byť dôvodom vyššie popisovanej situácie, kedy v školstve chýbajú zdroje a v skutočnosti ich tam je dostatok. Takúto interpretáciu do určitej miery potvrdzujú aj štatistiky OECD. Podľa Education in Glance (2015) na Slovensku medzi rokmi 2000 a 2011 narástli výdavky na jedného žiaka vyše dvojnásobne. Štatistika počíta s rokom 2005 ako so základňou, z ktorej v roku 2000 dosahovali výdavky na vzdelávanie na žiaka 68 % a v roku 2012 až 159 %. Za 11 rokov sa tak viac ako zdvojnásobili výdavky na žiaka v slovenskom školstve. Ide o najvyšší relatívny nárast výdavkov z krajín OECD. Napríklad v Maďarsku vzrástli z 66 % (2000) len na 83 % (2012) a v Českej republike zo 71 % (2000) na 134 % (2012). V rámci EÚ krajín (21) bol v priemere rast z 83 % (2000) na 118 % (2012), obdobne aj v krajinách OECD. Z týchto čísel by malo byť zrejme len jedno: výdavky na Slovensku na žiaka v čase rástli rýchlejšie ako priemer, ale nedá sa z nich vyčítať, či rástli dostatočne, alebo nie (napr. v rovnako čase narástla nominálna mzda v hospodárstve dvojnásobne).

V roku 2011 sa sice štatistiky OECD končia, obraz o nasledujúcich rokoch v regionálnom školstve však môžu podať čísla z rozpočtov verejnej správy.

Tabuľka 1: Vývoj výdavkov regionálneho školstva na jedného žiaka a vývoj počtu žiakov

Rok	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Výdavky na žiaka (v eur)	1 781	1 910	2 108	2 128	2 196	2 244
Počet žiakov	737 864	708 843	693 130	683 359	683 937	681 800

Zdroj: Rozpočet verejnej správy

Z tabuľky 1 je badateľný pokračujúci nárast výdavkov na jedného žiaka, ktorý následne pokračuje aj v rokoch 2011 až 2016, kedy je odhadované, že výdavky na jedného žiaka dosiahnu úroveň 2244 eur. To je takmer dvakrát vyššie tempo rastu ako bolo tempo rastu priemernej mzdy v tomto období. Obdobná situácia je aj vo vysokom školstve, kde rovnako v čase (aj vďaka klesajúcemu celkovému počtu študentov) rastie množstvo zdrojov na študenta.

Tabuľka 2: Vývoj výdavkov vysokého školstva na jedného študenta

Rok	2013	2014	2015	2016
Výdavky na študenta (v eur)	2 789	2 965	3 226	3 399
Počet študentov	172 643	160 297	151 339	143 569

Zdroj: Rozpočet verejnej správy

Samozrejme, ak sa pozrieme na výdavky na vzdelávanie cez prizmu HDP (za rok 2012), slovenské školstvo (3,8 % HDP) vyzerať byť podfinancované v porovnaní s ostatnými

krajinami (priemer EÚ 4,9 %). Tu je však potrebné pripomenúť, že Slovenské HDP má špecifickú štruktúru. Jeho veľkú časť tvorí vývoz a produkt zahraničného kapitálu a už menšiu časť mzdy a domáca spotreba, ktoré vlády zdaňujú a sú z toho platené verejné služby. Zmysluplné je preto pozrieť sa na to, akú časť dostupných zdrojov (schopnosť vyberať dane zásadne ovplyvňuje štruktúra ekonomiky) štát do tejto oblasti presúva. Inak povedané, akou prioritou je vzdelávanie vo výdavkoch štátu. Porovnanie so zahraničím ukazuje trochu iný obrázok. Slovenská republika dáva porovnateľne s ostatnými krajinami (tabuľka 3).

Tabuľka 3: Porovnanie podielu výdavkov na vzdelanie na celkových výdavkoch medzi európskymi krajinami za rok 2013 (posledný dostupný)

Zdroj: Eurostat

Podiel výdavkov na vzdelávanie na celkových výdavkoch štátu	
Priemer EÚ 28	10,27%
Česká republika	12,28%
Nemecko	9,70%
Estónsko	15,44%
Maďarsko	9,49%
Rakúsko	9,62%
Poľsko	12,46%
Slovenská republika	12,18%

Štatistiky Eurostatu týkajúce sa výdavkov na vzdelávanie z roku 2013 však ostávajú na Slovensku predmetom diskusií (podľa nich dáva SR na vzdelávanie rovnaké % HDP ako je priemer EÚ, t.j. 5 %). Aj keď však prerátame výdavky na školstvo na celkových výdavkoch verejného sektora využitím štatistik OECD, Slovensko znova výrazne nevybočuje z radu.

Tabuľka 4: Porovnanie podielu výdavkov na vzdelanie na celkových výdavkoch medzi európskymi krajinami za rok 2012 (posledný dostupný)

Podiel výdavkov na vzdelávanie na celkových výdavkoch štátu	
Česká republika	10,02%
Nemecko	9,97%
Estónsko	12,59%
Maďarsko	8,43%
Rakúsko	10,95%
Slovenská republika	9,48%

Zdroj: Education at glance 2015 (OECD)

Skutočnosť, že ukazovateľ podielu výdavkov na vzdelávanie na HDP môže byť skresľujúci potvrdzuje aj rebríček krajín podľa veľkosti tohto ukazovateľa. Podľa zdrojov Svetovej banky a International Human Development Indicators patrí všetkých štrnásť krajín s najväčším podielom výdavkov na vzdelávanie

na HDP do kategórie rozvojových krajín.

Tabuľka 5: Poradie krajín podľa výdavkov na vzdelanie ako % HDP

Poradie	Krajina	Výdavky na vzdelávanie (ako % HDP)
1	Timor-Leste	16,8
2	Trinidad and Tobago	15,6
3	Marshall Islands	15
4	Cuba	13,6
5	Lesotho	12,4
6	Kiribati	11,3
7	Maldives	11,2
8	Palau	9,8
9	Moldova	9,6
10	Saint Kitts and Nevis	9,6
11	Suriname	9
12	Botswana	8,9
13	Djibouti	8,4
14	Burundi	8,3

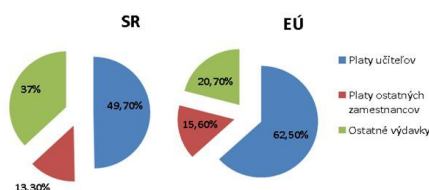
Zdroj: World Bank

O tom, že napumpovať do školstva peniaze a reformovať školstvo sú dve rôzne veci, sa už mohol presvedčiť aj vlastník Facebooku Mark Zuckerberg. Ten daroval 100 miliónov dolárov na upadajúce verejné školstvo v New Jersey a zďaleka nedosiahol zmeny, ktoré plánoval. Veľkú časť zdrojov totižto prepadlo na učiteľmi vylobované kontrakty,

rôzne lokálne iniciatívy a samozrejme na konzultantov.

Z vyššie napísaného však nevyplyva, že učelia nemajú pravdu, keď hovoria o svojich nízkych platoch. Podľa spomínaných štatistik OECD sú platy slovenských učiteľov skutočne nízke v porovnaní s ostatnými krajinami. Čo by však z vyššie napísaného malo vyplývať, je zamyslenie sa expertov na školstvo, ktorí automaticky a bez pochybností volajú po razantnom navýšení zdrojov. Naopak prvé kroky by mali viesť k hľadaniu dôvodov, prečo na Slovensku ide na platy učiteľov relatívne menej zdrojov z celkových bežných výdavkov na školstvo v porovnaní s krajinami EÚ alebo OECD (graf 1).

Obr. 2: Podiel rôznych výdavkov na bežných výdavkoch na základné školstvo (2012)

Zdroj: Education at glance (2015)

Zatiaľ čo v EÚ ide v priemere okolo 62,5

% na platy učiteľov z celkových bežných výdavkov na vzdelávanie, v SR je to iba 49,7 %. Ak by pomer výdavkov na platy učiteľov a ostatných výdavkov dosiahol priemer EÚ, platy učiteľov by vzrástli skoro o 20%. A to bez zvyšovania verejných zdrojov v školstve.

Ani zvyšovanie plátov učiteľov však nie je zárukou zlepšenia stavu v slovenskom školstve. Plošné zvyšovanie plátov bez ohľadu na ich kvalitu a výkony nie je riešenie, ktoré motivuje tých šikovných a snaživých robiť čosi viac. Existujú empirické príklady potvrdzujúce jeho nefunkčnosť. Motivačné mechanizmy v dnešnom školstve sú nastavené tak, že odmeňujú schopnosť desaťročia vydržať za katedrou – v zásade bez ohľadu na kvalitu poskytnutej služby. A naopak, penalizovanie nízkymi plátmi sú mladí a potenciálne inovatívni učitelia, ktorí ešte len začínajú učiť. Pritom však títo učitelia môžu dosahovať oveľa lepšie výsledky a ponúkať kvalitnejšie služby ako ich dekadami ošľahaní kolegovia.

Slovenské školstvo potrebuje reformu, o tom niet pochyb. Cesta ku kvalitnejšie vzdelaným žiakom však nie je bezbolestná a zďaleka nespočíva len v posúvaní čísel v rámci rozpočtu verejnej správy.

Trend.sk, 8.3.2016

INESS Audio

Sprevádzajú vás podcasty cestou autom, či počas obednej prestávky? Na stránke

iness.sk/audio

nájdete rozhovory so zaujímavými ekonomickými hosťami, ktorých sme mali možnosť vyspovedať.

INESS na LIFE Year Two

Martin Vlachynský zastupoval INESS na medzinárodnom workshope v rámci programu LIFE, organizovanom združením Atlas Network v Madride.

Tento trojročný program poskytuje priestor takmer dvom desiatkam think tankov z celého sveta zdieľať skúsenosti a výzvy zo svojich činností. Zároveň pomáha rozvíjať túto činnosť aj pomocou špičkových rečníkov a lektorov, medzi ktorých tento rok patrili býva-

lý premiér a viacnásobný minister Gruzínska Nika Gilauri, bývalý minister financií Bulharska a člen Svetovej banky Simeon Djankov, bývalý minister financií Salvadoru a riaditeľ Svetovej banky Juan José Daboub a ďalší.

INESS na Lights, Camera, Liberty!

V rámci vzdelávacích podujatí organizovaných neziskovým združením Atlas Network, prebehol v marci v Berlíne workshop Lights, Camera, Liberty! Zúčastnil sa ho aj zástupca INESS Martin Vlachynský.

Lektormi boli americký filmár Patrick Rea-sonover a producent Joe Reinkemeyer. Ako napovedá názov, témou bolo oboznámenie sa so základmi práce s kamerou a produkcie

krátkych filmov.

Nový formát „INESS na tému“

Od roku 2016 sa medzi naše pravidelné publikácie zaradil nový formát nazvaný **INESS na tému**.

INT je kratšia publikácia s rozsahom zhruba do desať strán, zameraná na predstavenie jednej ekonomickej témy.

Momentálne si môžete prečítať dve vydania. Prvé s názvom **Zdieľaná ekonomika** rozoberá koncept tzv. sharing economy, ktorú reprezentujú spoločnosti ako Uber, alebo Airbnb.

Druhé číslo pod názvom **Zabíja kopírovanie**

tvorivosť? kriticky hodnotí vznik a najmä dopad konceptu duševného vlastníctva na spoločnosť.

INESS na tému si môžete stiahnuť v sekcii publikácie na stránke iness.sk.

Odstraňovanie formálnych prekážok na trhu práce

Na seminári, ktorý zorganizoval INESS, sa zúčastnilo viac než 20 predstaviteľov tretieho sektora, politikov, organizácií pôsobiacich v oblasti zamestnávania Rómov, novinárov, zástupcov veľvyslanectiev a zainteresovaných zástupcov širokej spoločnosti.

Cieľom seminára bolo popísať existujúce prekážky na trhu práce, ktoré sú dôsledkom legislatívy a diskutovať o možnostiach ich odstránenia, či zmeny. Hlavným zdrojom týchto prekážok sú najmä Zákoník práce, administratívne náklady spojené s evidenciou a vykazovaním, BOZP, a odvodové zaťaženie - špecificky práce na dohodu.

Politika štátu v oblasti zamestnávania marginalizovaných a zraniteľných skupín (vrátane Rómov) sa sústreďuje hlavne na dočasnú finančnú podporu vzniku pracovného miesta, ale ignoruje sa problém regulačných nákladov, ktoré súvisia so zamestnávaním a sú dôsledkom skôr nezodpovedného prístupu k regulácii trhu práce.

Prednášky rečníkov

Radovan Ďurana (analytik INESS)

Radovan Ďurana privítal účastníkov seminára a predstavil novú štúdiu INESS:

Nezamestnanosť – systémový problém slovenského hospodárstva.

Cieľom štúdie bolo identifikovať prekážky, ktoré brzdia tvorbu pracovných miest a tak prispievajú k pretrvávaniu vysokej miery nezamestnanosti na Slovensku. Záverečné opatrenia štúdie opreli autori o empirický prieskum medzi zamestnávateľmi. Miera zamestnanosti na Slovensku má v posledných rokoch stúpajúci trend a približuje sa k maximu z rokov 2007 -2008. I napriek tomu zostáva v evidencii nezamestnaných takmer 400 000 ľudí, a ich priemerná doba nezamestnanosti rastie, v roku 2012 dosahovala 14 mesiacov, v roku 2014 už viac ako 17 mesiacov. Špecifickým problémom nezamestnanosti na Slovensku je nízka vzdelanostná

úroveň uchádzačov.

Regionálne rozdiely na Slovensku sú vysoké a prejavujú sa aj v rozdielnej mzdovej úrovni. Aj preto má minimálna mzda zásadne iný vplyv na Bratislavský kraj, kde dosahovala 37,13 % mediánovej mzdy, než v Prešovskom kraji, kde dosiahla 54,32 % mediánovej mzdy v roku 2014. Zvyšovanie minimálnej mzdy od roku 2008 predbehlo rast mediánovej mzdy vo všetkých krajoch, čím sa zvýšila latka pre získanie legálneho pracovného miesta pre nezamestnaných. Oproti nákladom v Českej republike zaplatia slovenskí zamestnávateľia o 30 eur mesačne viac za pracovníka s minimálnou mzdou.

V snahe podporiť zamestnanosť sa malý dôraz kladie na odstraňovanie regulačného zaťaženia pri zamestnávaní. Malý podnikateľ nemá šancu sledovať relevantnú legislatívu a jej časté zmeny, pokiaľ nezamestná špecialistu. Práve regulačné zaťaženie označilo 88 % respondentov empirického prieskumu za dôležitejšiu prekážku rastu zamestnanosti ako minimálnu mzdu a odvodové zaťaženie. Prieskum sa uskutočnil medzi 100 zamestnávateľmi zo všetkých krajov, a je jedinečný tým, že respondenti boli z firiem s tržbami do 1 mil. eur a s menej ako 20 zamestnancami. Táto vzorka zamestnávateľov je pre zamestnanosť dlhodobu nezamestnaných kľúčová, ale v oficiálnych štatistikách chýba.

24 % zamestnávateľov pritom uviedlo, že ak by bola minimálna mzda na úrovni 300 eur, mohli by vytvoriť dodatočné pracovné miesta. To potvrdzuje predpoklad, že minimálna mzda predstavuje vo viacerých sektoroch reálnu prekážku tvorby pracovných miest.

Časť prieskumu bola venovaná zamestnávaniu Rómov. Polovica respondentov mala skúsenosti s ich zamestnávaním, pričom 71 % si myslí, že ich zaškolovanie je náročnejšie ako u uchádzačov z majority. 59 % zamestnáva-

teľov si myslí, že zamestnanci preferujú firmy, ktoré nezamestnávajú Rómov. Polovica zamestnávateľov, ktorí zamestnávali Rómov si myslí, že kvalita ich práce sa nelíši od kvality práce ostatných pracovníkov.

Prieskum v obciach, na vzorke 32 obcí, z ktorých 27 malo skúsenosti so zamestnávaním Rómov, ukázal, že aj v ich prípade ovplyvňuje odvodové zaťaženie (cena práce), ochotu vytvárať pracovné miesta. Zníženie odvodov by 69 % považovalo za príležitosť zamestnať nového človeka. Aj v prípade obcí platí, že zhruba polovica respondentov považuje za rovnako kvalitnú.

Na základe analýzy prekážok na trhu práce a výsledkov empirického prieskumu navrhujú autori presunúť odvodovú odpočítateľnú položku na sociálne odvody, čo umožní výraznejšie znížiť náklady zamestnávateľov a čiastočne zvýšiť čistý príjem zamestnancov. Na prácu na dohody by mala byť zavedená odpočítateľná položka 200 eur plošne rovnako, ako je to v prípade študentov. Minimálna mzda by mala mať regionálne rozdielnú úroveň. Štát by mal systematicky deregulovať podmienky zamestnávania a upraviť Zákoník práce tak, aby nebránil tvorbe pracovných miest a ochote prijímať zamestnancov na dobu neurčitú.

Štúdia Nezamestnanosť – systémový problém slovenského hospodárstva bola pripravená v rámci grantu poskytnutého Open Society Foundations, a nadväzuje na prvú štúdiu s názvom Rómovia a sociálne dávky.

Peter Golias (riaditeľ INEKO)

Peter Golias predstavil výsledky prieskumu medzi ekonomickými analytikmi, ktorý bol zameraný na identifikáciu opatrení, ktoré sú považované za efektívne z pohľadu znižovania nezamestnanosti. Analytici v prieskume hodnotili nielen efektívnosť, ale aj priechodnosť týchto opatrení. Na prvom mieste sa umiestnila požiadavka merať efektívnosť opatrení a na základe ich pravidelného vy-

hodnocovania upravovať nastavenia opatrení štátu. Znižovanie administratívnej a regulačnej záťaže vrátane pružnejšieho zákonníka práce sa umiestnilo na druhom mieste. Dôležité je tiež previazanie financovania škôl a úspešnosti ich absolventov na trhu práce. Analytici tiež preferujú hodnotenie činnosti úradov práce, či zlepšenie postavenia Slovenska v rebríčku Doing Business, ktorý každoročne zostavuje Svetová banka a meria konkurencieschopnosť jednotlivých krajín. Súbeh dávky a príjmu by sa mal vzťahovať na všetkých nezamestnaných, nielen dlhodobo nezamestnaných. Za neefektívne považujú budovanie nájomných bytov v zostávajúcich regiónoch (súčasná politika štátu), intenzívnu podporu zamestnávania mladých, či vytváranie trvalých pracovných miest dotovaných štátom.

Peter Goliaš ďalej upozornil na nízky čistý príjem živnostníka s tržbami na úrovni minimálnych mzdových nákladov, s rozdielom 57 eur v prospech zamestnania. Takto nastavené odvodové zaťaženie demotivuje od samozamestnávania, čo je jedným z riešení v lokalitách s chýbajúcou infraštruktúrou a priemyselným zázemím.

INEKO preto odporúča pokračovať v znižovaní odvodov ľudí s nízkym príjmom. Rozšíriť odvodovú úľavu aj na živnostníkov a to tak, že sa bude vzťahovať na hrubé príjmy živnostníka, nie vymeriavací základ. Tiež navrhuje rozšíriť odvodovú úľavu na všetkých dohodárov.

Marek Radvanský (vedúci oddelenia Ekonomické modelovanie a analýzy na Ekonomickom ústave SAV)

Marek Radvanský prezentoval výstupy viacerých štúdií so zameraním na trh práce, ktoré realizoval EÚ SAV. V úvode upozornil na blížiaci sa pokles ponuky pracovnej sily vplyvom demografického vývoja. Prezentoval súčasnú vekovú štruktúru zamestnancov v rozdielnych sektoroch, ktorá indikuje potrebu nahradiť odchádzajúcich zamestnancov, napr. vo vzdelávaní je 37 % zamestnancov starších ako 50 rokov. Podľa prognózy SAV bude pracovný trh v roku 2025 potrebovať rovnaký počet VŠ absolventov ako zamestnancov bez maturity.

Ďalším bodom bolo hodnotenie efektov Aktívnych opatrení trhu práce kontrafaktálnou metódou, ktorá sa snaží zistiť efekt opatrení porovnávaním s jednotlivcami s rovnakými charakteristikami, ktorí dané opatrenie nevyužili. Príspevok na vykonanie absolventskej praxe tak po 3 mesiacoch od skončenia znamenal o 7 percentuálnych bodov vyššiu pravdepodobnosť zamestnania poberateľa (28 %), ako absolventa, ktorý príspevok nezískal (2 pp rozdiel 15 mesiacov od poberania). Jedným z výsledkov tejto štúdie je poznanie, že úspešnosť opatrenia významne závisí od ich uplatňovania v praxi. Aj z tohto dôvodu autori navrhujú, aby boli úrady hodnotené a odmeňované na základe

ich výkonu v tejto oblasti. Úrady by mali mať tiež právomoc zostavovať vlastné portfólio opatrení na základe lokálnych špecifik.

Podľa ďalšej analýzy boli v roku 2012 ročné náklady štátu na jedného nezamestnaného okolo 9 tis. eur. To je suma, ktorá môže slúžiť ako orientačný benchmark pre posúdenie výhodnosti nákladov na vytvorenie pracovného miesta. Ekonomovia SAV sa ďalej zaoberali vplyvom štrukturálnych a kohéznych fondov na tvorbu pracovných miest. Podľa ich analýzy prispeli fondy v roku 2014 k existencii 110 tisíc pracovných miest, z ktorých je 40 tisíc považovaných za trvalo udržateľné.

Záverom Marek Radvanský skonštatoval, že ekonomika nebude tvoriť dostatok pracovných miest pre nízkokvalifikovaných zamestnancov, stabilita a zlepšovanie podnikateľského prostredia sú kľúčové pre tvorbu pracovných miest a hodnotenie AOTP je dôležitým predpokladom pre efektívne využívanie fondov. Regionálna konvergencia i napriek použitiu eurofondov nenastala, naopak sa prehĺbila, avšak bez použitia ŠF a KF by disparita bola ešte vyššia.

Tomáš Smutný (HUMANex, s.r.o.)

Tomáš Smutný v úvode predstavil svoju firmu, ktorá zamestnáva vysoký podiel ľudí s nízkou kvalifikáciou, ktorí vykonávajú predovšetkým upratovacie, čistiace a sťahovacie práce. Neselektívne zamestnávajú takmer 300 ľudí viacerých národností, vrátane Rómov, ale napríklad aj Egypťanov. Upozornil na existenciu mnohých regulačných prekážok pri zamestnávaní. Nepružnosť a nízku kvalitu práce Úradov práce pri organizovaní hromadných náborov. Prepúšťanie zamestnancov vplyvom zavedenia odvodov na dohody o vykonaní práce. Citoval zo štúdie portálu Profesia.sk, podľa ktorej zamestnanie jedného človeka na 12 mesiacov vyžaduje 84 administratívnych úkonov. Nezmyselnosť limitov brániacich nezamestnaným privyrobiť si viac ako 140 eur, prípadne odpracovať viac ako 10 h týždenne. Vo svojej prednáške uviedol príklady, keď štátne inštitúcie zbytočne zvyšujú náklady administratívne náklady zamestnávateľov bez toho, aby zlepšovali podmienky zamestnancov. Kontrolujú a pokutujú sa nepodstatné detaily, ako to, či je evidencia dochádzky v papierovej alebo elektronickej forme. Vládne agentúry kontrolujú aj to, čo sa nedá nesplniť. Vyžadujú od zamestnávateľov, aby zisťovali, či študent, uplatňujúci si odvodovú úľavu, si tento nárok neuplatňuje aj u iného zamestnávateľa, a retrospektívne ukládajú povinnosť doplatiť odvody v prípade duplicitného prehlásenia takéhoto nároku. Svoju prednášku uzavrel konštatovaním, že trh práce má veľký záujem aj o nízkokvalifikovanú pracovnú silu, ale je potrebné odstrániť prekážky, ktoré im kladie pod nohy regulácia štátu.

Diskusia po prezentáciách panelistov

Počas diskusie reagovali rečníci na svoje

príspevky a otázky publika. Diskutovalo sa o dopadoch orientácie na vzdelávanie na príjmovú distribúciu. Rečníci polemizovali s názorom z publika, či je nižšia minimálna mzda dostatočná na slušné prežitie. Lucia Kováčová (SGI) upozornila na skutočnosť, že vyššie náklady na zaškolenie Rómov sú podmienené tým, že oproti majorite sú obvyčajne dlhšie nezamestnaní, majú menej pracovných návykov a nižšiu kvalifikáciu. Klára Orgovánová (Rómsky inštitút) sa pýtala na skúsenosti s tzv. sociálnymi podnikmi na Slovensku. Robert Chovanculiak (INESS) očakáva vyšší vplyv hodnotenia škôl na záujem študentov, Peter Goliaš následne ilustroval vplyv ich hodnotenia na príkladoch správania sa niektorých škôl. Marek Radvanský reagoval na otázku Jaroslavy Lukačovičovej (Šanca), ako by mala byť regionalizácia minimálnej mzdy uskutočnená v praxi a či by sa mali následne upravovať aj výšky sociálnych dávok.

Powering Security v Bruseli

V sídle Friedrich Naumann Foundation Europe v belgickom Bruseli prebehla panelová diskusia na tému energetickej únie, s dôrazom na bezpečnosť zásobovania plynom.

Diskusie sa zúčastnili zástupca INESS Martin Vlachynský, prezident litovského inštitútu LFMI Žilvinas Silenas, Stefan Moser z

DG Energy, Európska komisia a Marco Giuli, analytik European Policy Centre. Moderátorom bol Hendrik Kafsack z Frankfurter Allgemeine Zeitung.

Martin Vlachynský obhajoval argument, podľa ktorého je najlepším mechanizmom na zdieľanie zásob plynu v prípade krízy ce-

nový mechanizmus, ktorý zabezpečí alokáciu plynu pre tie činnosti, ktoré sú hospodársky najdôležitejšie.

Rómsky mýtus Košice

Radovan Ďurana z INESS navštívil 16.2.2016 Košice s cieľom prezentovať výsledky štúdií Rómovia a sociálne dávky a Nezamestnanosť, systémový problém slovenského hospodárstva. Obe štúdie vznikli vďaka grantu od Open Society Foundations.

Prednáška sa uskutočnila v alternatívnych priestoroch Výmenníka na Brigádnickej ulici. Zúčastnilo sa na nej 20 účastníkov prevažne z radov odbornej verejnosti. V publiku nechýbali zástupcovia mesta, terénni pracovníci, podnikatelia, pracovníci neziskových organizácií, učitelia a viacerí študenti. Na podujatí sa tiež zúčastnili médiá, konkrétne Slovenský rozhlas Košice, RTVS a Rádio Lumen.

Účastníci prednášky dostali Vesmír verejných výdavkov, ktorý im umožnil ľahko vniknúť do problematiky proporcií verejných financií. Autorom sa podarilo aktualizovať

základné údaje za rok 2015, čím prednáška nabrala na aktuálnosti. Upravené infografiky tak poukázali na radikálny pokles čerpania dávok v hmotnej núdzi (z 271 na 201 mil. eur) a na pokles počtu mnohodedných rodín. Vo výsledku ešte viac klesol podiel výdavkov dávky v hmotnej núdzi na celkových verejných výdavkoch.

Druhá časť prednášky bola venovaná otázke prekážok zamestnanosti nielen Rómov. Diskutovalo sa hlavne o reálnych dopadoch minimálnej mzdy a o možnostiach súbehu dávok a poberania mzdy.

Prednáška padla na úrodnú pôdu, o čom svedčia nadviazané kontakty aj záujem účastníkov o zaslanie prezentácií.

4x Cena štátu na školách

Cena štátu v Malackách

Róbert Chovanculiak z INESS prednášal dňa 18.02. 2016 o Cene štátu a mýtoch vo verejných financiách na gymnáziu v Malackách. Prednášky absolvovalo viac ako 60 študentov a pedagógov. Diskutovalo sa o výške dôchodkov, deficite verejnej správy, aj dotáciách do poľnohospodárstva.

Cena štátu v Banskej Bystrici

Róbert Chovanculiak z INESS prednášal dňa 9.3. 2016 o Cene štátu a mýtoch vo verejných financiách na Ekonomickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Prednášky sa zúčastnilo asi 25 študentov a pedagógov. Diskutovalo sa o výške dôchodkov, deficite verejnej správy, dotáciách do poľnohospodárstva, ale aj o mýtoch v oblasti sociálnej politiky.

Cena štátu na SPŠS v Žiline

Robert Chovanculiak z INESS prednášal dňa 11.12.2015 o Cene štátu na Strednej priemyselnej škole stavebnej v Žiline pre asi 40 študentov.

Cena štátu na FM UK

Dňa 23. 11. 2015 sa prišlo pozrieť viac ako 70 zvedavých študentov z Fakulty managementu Univerzity Komenského na prednášku Roberta Chovanculiaka z INESS o Cene

štátu. Prednášky sa okrem vysokoškolských študentov zúčastnili aj stredoškolskí účastníci programu Mini-Erazmus.

Free Market Road Show 2016

Dňa 11. marca 2016 sa v bratislavskom hoteli Tatra uskutočnila medzinárodná konferencia Free Market Road Show, ktorú zorganizoval INESS v spolupráci s rakúskym Austrian Economics Center.

Free Market Road Show Bratislava je súčasťou unikátneho konferenčného tour, táto konferencia sa v mesiacoch marec-máj uskutoční v 45 mestách celej Európy a Kazaku.

Na konferencii vystúpilo jedenásť mimoriadne zaujímavých osobností z oblasti biznisu, akadémie, ale aj expertov zo zahraničných think tankov. Konferenciu otvorili príhovormi Richard Ďurana (riaditeľ INESS) a Richard Zundritsch (člen správnej rady Austrian Economics Center, Rakúsko).

Takmer 200 divákov si mohlo vypočuť príhovory rečníkov a diskutovať s nimi v dvoch paneloch.

Prvý bol venovaný daniam – európskej daňovej harmonizácii, znižovaniu daňovej bázy a presúvaniu ziskov a daňovým rajom. Vystúpili v ňom:

S plenárnou prednáškou profesor **Robert Murphy**, Texas Tech University (USA) a po ňom **Dr. Dan Mitchell**, senior fellow amerického Cato Institute (USA), **Ludovít Ódor** z Rady pre rozpočtovú zodpovednosť, **Juraj Karpíš** z INESS a nakoniec **Richard Zundritsch** z Austrian Economics Center (Rakúsko). Panel moderoval **Lukáš Krivošík** (časopis .týždeň).

Druhý panel mal názov Európa v čase zmien a jeho témou boli pracovné miesta, zdieľaná ekonomika, podnikatelia a európska spoločnosť. Vystúpili v ňom:

S plenárnou prednáškou **James Sproule**, hlavný ekonóm Institute of Directors (Veľká Británia), a po ňom postupne **Róbert Chovanculiak** z INESS, **Pieter Cleppe**, šéf brusselskej kancelárie Open Europe, **Miroslav Kíralvarga**, prezident Republikovej únie zamestnávateľov, **Vladimír Bilčík**, vedúci výskumu európskych štúdií v SFP a panel uzavrel svojim príhovorom profesor **Jozef Šíma**, rektor vysokej školy CEVRO Institut v Prahe. Moderátorom bol **Ján Záborský** (časopis Trend).

Podujatie by sa nemohlo uskutočniť bez podpory partnerov, ktorým týmto ďakujeme: **Nadácia Tatra banky**, **Phillip Morris Slovakia**, **Nadácia EPH** a **The Liberty Fund**.

Jazdu zdarma pre divákov poskytla spoločnosť **Uber**.

Mediálnymi partnermi boli **Denník N** a portál **Aktuality.sk**.

Seminár o elektrickej dani pre novinárov

V stredu 13.1.2016 sa v priestoroch INESS uskutočnil seminár pre novinárov k novej publikácii s názvom Elektrická daň.

Autor Martin Vlachynský zástupcom siedmich médií predstavil koncept elektrickej dane, ako aj celkový stav elektroenergetického sektora na Slovensku. INESS navrhol 5 opatrení na zlepšenie prostredia:

Prestať využívať elektroenergetiku ako rýchly a lacný zdroj peňazí pre financovanie vládnych zámerov

Zastaviť priame či nepriame dotovania no-

vých zdrojov energie

Eliminovať Elektrickú daň, financovať politické zámery z rozpočtu a zvýšiť vypočítateľnosť regulačného prostredia.

Ukončiť cenovú reguláciu pre dodávky domácnostiam a malým a stredným podnikom
Vypracovanie dlhodobej regulačnej stratégie za účasti zástupcov všetkých účastníkov trhu

Publikáciu, dáta a prezentáciu je možné stiahnuť na stránke iness.sk/energia.

Pro/Anti Market

PRO MARKET

Podnikatelia s lenivosťou

Neexistuje veľa ekonomických vtipov. Jeden z tohto mála znie asi takto: dvaja ekonómovia vojdú do predajne luxusných áut. Keď sa zastavia pri červenom Ferrari, jeden z nich povie: „také auto chcem“; na čo mu druhý odpovie: „očividne nie“. Teraz už asi viete, prečo neexistuje veľa ekonomických vtipov. Pointou vtipu je však jeden zo základných konceptov ekonómie: odhalené (demonštrované) preferencie.

Ekonómovia tvrdia, že preferencie ľudí sú odhaľované, keď títo ľudia konajú a reálne sa rozhodujú. Ak tak chcete skutočne vedieť, čo ľudia chcú, je najlepšie sa pozrieť na to, čo kupujú, alebo čo robia. Nie na to, čo hovoria. Problém však nastáva, keď ľudia tvrdia, že chcú jedno a pritom robia druhé. Ľudia často hovoria, že sa chcú zdravo stravovať, pravidelne cvičiť, zbaviť sa zlovykov a prestať fajčiť. Keď však príde na lámanie chleba, prepchávajú sa chlebom, ich jedinou fyzickou aktivitou je obchádzanie fitness centra veľkým oblúkom a jediné čo naozaj pravidelne trénujú je fajčenie o závod.

Ako to však býva, kde je problém, tam je podnikateľská príležitosť na zisk. Začali sa tak objavovať podnikateľské nápady, ktoré vám pomôžu zviazať svoje budúce, „zlé ja“ a nechať zaň rozhodnúť dnešné, „odhodlané ja“. Inými slovami zúžiť medzeru medzi tým, čo deklarujete a čo robíte. Málo kto o tom vie, ale vďaka takémuto „seba-zväzovaniu“ máme dnes možnosť čítať napr. Chrám matky božej v Paríži. Viktor Hugo totiž trpel problémami, akými trpí väčšina ľudí dnes: robil všetko možné, len nie to, čo mal. Vyriešil to tak, že si kúpil poriadnu zásobu atramentu, obliekol sa len do nočnej košele a všetko ostatné oblečenie si zamkol mimo svoj dosah. Tak mu neostávalo nič iné len denne písať, vďaka čomu napísal 500 stranovú knihu za pár mesiacov a stihol termín jej odovzdania.

Ako sme už veľa krát písali na iných mies-

tach, internetová revolúcia zmenila fungovanie rôznych oblastí (zdieľanie, či skladanie sa). A zmenila aj fungovanie zaväzovacích mechanizmov. Napríklad internetová aplikácia Beeminder vám umožní zaznamenať a štatisticky vyhodnocovať váš progres v rôznych oblastiach (chudnutie, cvičenie, prácovanie, trávenie času na FB, učenie sa atď.), plus vás finančne motivuje k plneniu cieľov. Ak totižto nesplníte svoj cieľ, tak vás to bude stať peniaze, ktoré ste na začiatku „vložíli do banku“. Na obdobnom princípe funguje aj Pact, kde môžete ešte navyše zarobiť na tých, ktorí svoje ciele nenaplnia. Takže už nie ste motivovaný len negatívne, ale aj pozitívne – žíte zdravo a zarobte na tom! Obe tieto aplikácie sa dajú napojiť na automatické vyhodnocovacie zariadenia. To, či ste odbehli môže verifikovať pomocou GPS a špeciálnych hodínok, či aplikácií ako RunKeeper alebo MapMyFitness. Obdobne môžete potvrdzovať vašu účasť v posilňovni a čas, ktorý ste tam strávili. V prípade stravy sa používajú obrázky a fotky s časom a dátumom. Alebo napr. Stickk vám umožňuje si vybrať rozhodcu, ktorý bude kontrolovať, či plníte svoj cieľ.

Existuje samozrejme oveľa viac podobných aplikácií a stránok: Na Fatbete sa môžete stavať s vašimi priateľmi, koľko schudnete. WriteOrDie vám začne pomaly mazať vašu prózu, ak dlho nič nenapíšete. Aplikácia Wakenshake, ktorou dokážete vypnúť rano budík, iba ak budete dostatočne dlho triasť mobilom. Alebo dokonca existuje aj skutočný náramok s aplikáciou Pavlok, ktorý vám vyšle elektrický šok, keď nesplníte, čo máte. Podnikatelia tak znova umožňujú odstraňovať problémy, ktoré sa dnes čoraz častejšie stávajú predmetom paternalistickej politiky štátu – zdravá životospráva. Ak keď tieto aplikácie zatiaľ zachytávajú len zlomok populácie, určite by sa stali populárnejšie, keby štát umožnil cenovú variabilitu pri platení zdravotných odvodov. Tí so zdravým životným štýlom by tak platili menej, ako tí ktorí necvičia, stravujú sa nezdravo a holdujú zlo-

vykom ako pravidelné fajčenie a pitie alkoholu.

ANTI MARKET

Hranie sa na investora štátu opäť nevyšlo

V prívale radosti nad príchodom automobilky Jaguar prakticky zanikla správa o odchode firmy ICU Medical. Spoločnosť zaoberajúca sa výrobou lekárskeho pomôcok spustila výrobu vo Vrábľoch v roku 2010 a plánovala v nasledujúcich piatich rokoch zamestnať 700 ľudí.

Človek mieni, trh mení, firma to v priebehu roku 2016 plánuje zabaliť. Nebolo by to také zaujímavé, keby vláda v roku 2009 neodsúhlasila pre túto firmu investičnú pomoc vo výške 5 580 000 eur. Pri celkovej výške investičného zámeru 13 950 000 eur tak investičná pomoc mala pokryť 40% nákladov investície. Pritom začiatkom roka 2010 v Nitrianskom okrese (kam patria aj

Vrábľe) bola nezamestnanosť na úrovni 8%, výrazne pod celoslovenským priemerom 13%.

Investičná pomoc mala trvanie do roku 2016 – či je ukončenie činnosti práve v tomto roku zhoda náhod, alebo zámer, sa už nedozvieme. Hoci časť pomoci pravdepodobne vyplatená nebola (firma nedodrжала priebežný plán naberania zamestnancov), väčšina si cestu k investorovi našla, keďže podľa zmluvy len na nákup majetku bolo vyčlenených 2,7 milióna eur, ďalších 1,57 milióna bolo na priebežné daňové úľavy.

Niekedy sa to podarí, niekedy nie – každá investícia má v sebe obsiahnuté podnikateľské riziko. Šance na úspech nedokáže presne odhadnúť ani sám podnikateľ, nieto ministerský úradník, ktorý sa riadi podľa zákonom stanovených parametrov investičnej pomoci. Poskytnutím investičnej pomoci sa podnikateľské riziko prenáša na všetkých daňovníkov. Štát by mal preto čo najlepšie upratať ihrisko, ale už nie hrať sa na ňom na podnikateľa.

INESS Publikácie & Policy Notes

Elektrická daň Táto publikácia s názvom Elektrická daň a podtitulom Zásahy štátu ovplyvňujúce ceny elektriny na Slovensku zavádza pojem pomyselné dane, ktorá vyčísluje náklady verejných politík, ktoré sa prenášajú do účtov spotrebiteľov elektriny. Obsahuje rozbor koncových cien elektriny, ako aj sadu odporúčaní pre energetickú politiku.

Nezamestnanosť - systémový problém slovenského hospodárstva Autori sa zamerali na prekážky, ktorým čelia dlhodobo nezamestnaní uchádzači o prácu s nízkou kvalifikáciou.

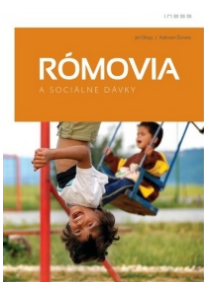
Aj pomocou prieskumu sa autori snažili verifikovať, ktoré opatrenia na trhu práce predstavujú najväčšie prekážky v tvorbe nových pracovných miest pre tieto skupiny.

Gastrolístky ujedajú zamestnancom z obeda. Publikácia rozoberá problematiku gastrolístkov a gastrofiriem, ktoré ich ponúkajú do obehu. Analýza vyslovuje dve kľúčové otázky: prečo majú slovenskí zamestnanci platiť vyše 6% maržu za službu niekoľkým gastrofirmám, a prečo slovenskí zákonodarcovia nie sú ochotní umožniť zvýšenie čistej mzdy zamestnancom vyplácaním príspevku na stravu rovno do výplaty?

Publikácia s názvom **Atómová hrozba** a podtitulom *Prehnané podnikateľské sebavedomie slovenskej vlády a poskytnuté štátne garancie môžu vyjsť slovenských spotrebiteľov draho* sa venuje sa ekonomickým dopadom plánovanej výstavby Nového jadrového zdroja v Jaslovských Bohuniciach na spotrebiteľov elektriny.

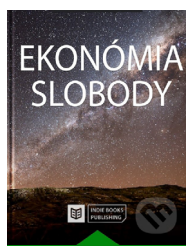

Publikácia **Rómovia a sociálne dávky** vyvracia rozšírené presvedčenie o tom, že pracujúca majorita žije zo svojich daní najmä mnohopočetné rómske rodiny poberajúce sociálne dávky. Publikácia detailne rozoberá smerovanie rôznych sociálnych dávok v spoločnosti. Súčasťou je aj webová stránka iness.sk/mytus.

Minimálna mzda – účinný nástroj na zvyšovanie nezamestnanosti. Cieľom zvyšovania minimálnej mzdy je znižovanie chudoby a zvyšovanie sociálneho štandardu pracujúcich. INESS pri tejto príležitosti vypracoval publikáciu Minimálna mzda – účinný nástroj zvyšovania nezamestnanosti, ktorá sa zaoberá závermi dlhodobého výskumu vplyvu minimálnej mzdy na trh práce, rovnako ako analýzou slovenských dát.

INESS Knihy

MARTIN ŠTEFUNKO: EKONÓMIA SLOBODY

E-kniha popisuje základné myšlienky rakúskej školy ekonómie a ich aplikácie. Rakúska škola dávno pred kolapsom komunizmu popisala problémy socialistického ekonomického plánovania a jej dnešní predstavitelia úspešne predpovedali finančnú krízu.

JURAJ KARPIŠ: EKONOMICKÝ VÝZNAM ZLATA AKO KOMODITY S MONETÁRNYM DOPYTOM

Prečo rástla cena zlata posledné desaťročie? Možno považovať zlato za peniaze? Je zlato v bubline? Odpovede aj na tieto otázky hľadáme v publikácii Ekonomický význam zlata ako komodity s monetárnym dopytom.

Kniha **Zlé peniaze** od autora **Juraja Karpiša** hľadá príčiny a opisuje priebeh krízy. Odpovedá na otázku, prečo sa ešte neskončila. Je písaná pre verejnosť s cieľom vysvetliť krízové ekonomické javy alternatívnym spôsobom. Súčasťou tohto sprievodcu krízou je popis dosahov krízy na životy bežných ľudí a príklady, ako sa s nimi možno vyrovnávať.

Kniha sa už krátko po vydaní stala bestsellerom. Môžete si ju zakúpiť cez stránku zlepeniaze.eu, prípadne vo vašom kníhkupectve.

PHILIPP BAGUS: TRAGÉDIA EURA

Politický projekt euro má vážne problémy. Zdá sa, že Friedmanova kliatba sa začala naplňovať. Bestseller nemeckého ekonóma Phillipa Bagusa v slovenskom vydaní TRIM Broker a INESS.

Všetky publikácie a Policy Notes si môžete zdarma stiahnuť na stránke iness.sk v sekcii Publikácie.

Knihy je možné zakúpiť osobne v kancelárii INESS (okrem e-knín) alebo na dobierku objednávkou cez sekciu Knihy na stránke iness.sk.